

Hemlösa kvinnors boendesituation - en kvalitativ studie

Av

Karin Berg och Malin Karlsson

Ht 10

Handledare: Dolf Tops

Abstract

Authors: Malin Karlsson och Karin Berg

Title: The housing situation for homeless women – a qualitative study

Supervisor: Dolf Tops

Our aim with this study was to examine in which way social workers and local politicians view on the housing situation for homeless women in four municipalities in the south of Sweden. We interviewed in total four social workers and four local politicians from two smaller and two medium-sized municipalities. We chose to focus on homeless women to analyze if this group has different needs and other types of problems than homeless men. We also wanted to find out whom the social workers and the local politicians think have the responsibility to help this group of women to a permanent housing. To analyze our results from the interviews we used a theoretical model which describes homelessness as either a structural- or an individual problem. The other theoretical perspective we used was Talcott Parsons way of describing the society as a social system, in this social system there is a number of roles and norms which the members of the society should live up to. The conclusions of this study, was that homeless women are more socially exposed and that some of them, especially women with children do not live up to the social norms that society has established. Another conclusion we drew was that the responsibility for homelessness lies both within the individual and the society, the society has however the most dominant role to play in this matter and more needs to be done.

Keywords: homeless women, social workers, politicians

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Hemlöshet som begrepp	7
2. Metod	9
2.1 Val av metod och tillvägagångssätt	9
2.2 Urval	11
2.3 Metodens förtjänster	12
2.4 Metodens begränsningar och tillförlitlighet	12
2.5 Förförståelse	13
2.6 Litteratursökning	13
2.7 Arbetsfördelning	14
2.8 Etiska överväganden	14
2.9 Fortsatt framställning	15
3. Bakgrund	16
3.1 Hemlöshet ur ett historiskt perspektiv	16
3.2 Vad görs för att hantera hemlöshet på statlig nivå?	19
3.3 Vad görs för att hantera hemlöshet på kommunal nivå?	20
3.3.1 Några olika boendemodeller	21
3.3.2 Den sekundära bostadsmarknaden	22
3.4 Rätten till en bostad	22
3.5 Den hemlösa kvinnan förr	23
4. Teoretiska utgångspunkter	25
4.1 Strukturell och individuell förklaringsmodell	25
4.2 Konsensusperspektivet	26
5. Tidigare forskning	29
5.1 Den hemlösa kvinnan	29
5.2 Bilder av den hemlösa kvinnan	30
5.3 Att göras till klient	32

5.4 Den sekundära bostadsmarknaden – en kritisk ansats	33
5.5 Individens och samhällets ansvar	34
6. Resultat och analys	36
6.1 Hemlösa kvinnors problematik	36
6.1.1 Utsatthet	36
6.1.2 Den dolda hemlösheten	36
6.1.3 Vem är den hemlösa kvinnan?	38
6.1.4 Boendeinsatser för hemlösa kvinnor	39
6.2 Boendemöjligheter	40
6.2.1 För få bostäder	40
6.2.2 Socialtjänsten som hyresvärd	41
6.3 Vems är ansvaret?	42
6.3.1 Individens ansvar	42
6.3.2 Samhällets ansvar	43
7. Slutdiskussion	46
Referenslista	49
Bilagor	53

Förord

Vi vill börja med att tacka alla våra respondenter för att ni ville ställa upp och dela med er av er kunskap kring hemlöshet. Vi vill även tacka vår handledare, Dolf Tops, för goda råd och stöttning i vår skrivprocess.

Vi har upplevt att denna tid har varit lärorik i och med att vi har fått en fördjupad kunskap kring hemlöshet som ett socialt problem samt fått möjlighet att prata med personer på fältet som arbetar med denna fråga.

Lund i januari 2011

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Hemlöshet har länge varit ett aktuellt ämne och diskuteras idag flitigt av forskare, journalister, politiker och olika hemlöshetsorganisationer (Swärd 2010, s.37). Anledningen till att vi valde just ämnet hemlöshet beror på att det länge har varit ett socialt problem som på senare år fått mer utrymme i media. Vi fann det intressant att belysa hur detta problem ser ut i Sverige.

Redan på 1960-talet uppmärksammade makarna Maj-Britt och Gunnar Inghe (1970) hemlöshet som ett stort problem och hur samhället måste förändras, för att dessa ”medmänniskor ska få plats” (1970:268). Även idag är hemlöshet ett omfattande socialt problem i Sverige. I sydsvenskan den 14 december 2010 skrevs det om en ny kategori hemlösa i Lund, vars hemlöshet är orsakad av bostadsbristen i kommunen dvs. att det byggs för få bostäder (främst för få hyresrätter). Artikeln visar att allt fler hemlösa i Lund vare sig har missbruksproblematik eller andra sociala problem. Vissa menar att orsaken till hemlöshet till stor del handlar om strukturella brister i samhället, medan andra anser att individuella problem är den främsta orsaken (Socialstyrelsen 2010a). Med andra ord är det antingen strukturen i samhället som gör att hemlöshet finns eller så är det individen som orsakar detta själv. Det finns många definitioner kring vem som anses vara hemlös, likaså finns det olika grupper hemlösa.

En grupp hemlösa som enligt Socialstyrelsens kartläggning 2005 (2010b, s.82) har ökat är de hemlösa kvinnorna, de uppgår idag till en fjärdedel av de 17 800 människor som är hemlösa i Sverige. Vi ansåg det därför vara av intresse att lägga fokus på hemlösa kvinnor och ta reda på om deras problematik skiljer sig från hemlösa män. Thörn (2004) argumenterar för varför det i vissa fall bör finnas könssegregation bland hemlösa, dvs. boenden och verksamheter enbart för hemlösa kvinnor. Detta väcker en tanke kring huruvida vissa hemlösa kvinnor har ett behov av att vara separerade från män. Kan denna könssegregation hjälpa hemlösa kvinnor att få den hjälp som de behöver? Rosengren (2003) skriver om att kvinnors hemlöshet har varit och fortfarande anses vara mer dold. Beror kvinnornas dolda hemlöshet på att de skäms mer för sin hemlöshet och är rädda för att bli stigmatiserade av samhället och därför inte söker hjälp hos de sociala myndigheterna? Eller är det så att samhället tidigare inte

har uppmärksammat denna grupp av hemlösa? Kan den ökning som finns bland de hemlösa kvinnorna vara ett tecken på att de börjar synas mer?

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur socionomer och kommunalpolitiker uppfattar boendesituationen för hemlösa, i synnerhet kvinnor.

1.3 Frågeställningar

- Hur ser socionomerna och politikerna på hemlösa, i synnerhet kvinnors, möjlighet till ett eget boende?
- Hur ser socionomerna och politikerna på hemlösa kvinnors problematik?
- Hur ser socionomerna och politikerna på sina egna möjligheter att hjälpa hemlösa, i synnerhet kvinnor, till ett eget boende?
- Vem anser socionomerna och politikerna har ansvar för att hjälpa hemlösa, i synnerhet kvinnor, till ett eget boende?

1.4 Hemlöshet som begrepp

Nedan följer en redogörelse för begreppet hemlös. Då detta är ett mångfacetterat begrepp med en rad definitioner anser vi det vara relevant att redogöra för redan i ett inledande skede, detta för att läsaren ska förstå vad vi menar med begreppet.

Socialstyrelsen (2010b, s.20) har valt att definiera hemlöshet utifrån fyra situationer:

1. En person är hänvisad till akutboende, härbärke, jourboende eller är uteliggare.

2. En person är intagen eller inskriven på något av följande:

- kriminalvårdsanstalt
- behandlingsenhet
- eller*
- stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution

och **planeras att skrivas ut inom tre månader** efter mätperioden, men inte har någon bostad ordnad inför utskrivningen eller utflyttningen.

3. En person är intagen eller inskriven på

- behandlingsenhet
eller
- stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution

och **planeras inte att skrivas ut inom tre månader**, men inte har någon bostad ordnad vid eventuell framtida utskrivning eller utflyttning.

4. En person bor tillfälligt och utan kontrakt hos vänner, bekanta, familj, släktingar eller har ett tillfälligt (kortare än tre månader efter mätperioden) inneboende- eller andrahandskontrakt och har på grund av denna situation **sökt hjälp** eller **varit i kontakt med** den uppgiftslämnande myndigheten eller organisationen **under mätperioden**.

Sahlin (1992, s.95f) skiljer mellan två definitionstyper: den ena handlar om individernas asocialitet i dubbel bemärkelse. Individen har en avvikande livsstil präglad av t.ex. missbruk och/eller brist på relationer till samhället som är överdominerad boendesituationen som huvudsak. Den andra är bostadsrelaterad och betonar avsaknaden av bostad samt klassificerar de hemlösa efter deras materiella och rättsliga boendesituation. Begreppsligt delar Sahlin (ibid) upp dessa definitionstyper och den bostadsrelaterade kopplas då till ”bostadslös” och den asocialitetsrelaterade kopplas till ”hemlös”. *Bostad* kan man säga är ett fysiskt-materiellt begrepp som även kan ses som rättigheter medan begreppet *hem* också har psykologiska och emotionella övertoner. Swärd & Runquist (2000, s.20) anser att det inte är möjligt eller önskvärt att hitta endast en definition av hemlöshet. Definitionerna är beroende av en samhällelig kontext som förändras över tid och varierar mellan platser. Vidare menar Swärd (1998, s.36) att en orsak till att uppskattningar av hemlösa visar olika antal beror på vilken hemlöshetsdefinition man använder sig av. De studier som har en snäv definition som enbart innefattar uteliggare ger ett betydligt färre antal hemlösa än de studier som använder en bredare definition som även innefattar härbärgesboende, andrahandsboende, boende hos släkt eller vänner etc. Även Knutagård (2009, s.22) anser att hemlös är ett problematiskt begrepp bland annat på grund av att det i huvudsak kopplas till missbruk och psykisk sjukdom. I och med det får det en mer snäv innebörd än begreppet bostadslös som till största delen syftar till en avsaknad av en bostad.

Vi kommer i vår uppsats utgå ifrån Sahlins (1992) definition och därmed skilja mellan bostadslös och hemlös. Begreppet bostadslös kopplas främst till en avsaknad av bostad medan hemlös även innefattar annan social problematik som till exempel missbruk.

2. Metod

I följande avsnitt kommer vi redogöra för den metod vi har valt, hur vi gått tillväga samt förtjänster, begränsningar och tillförlitlighet med den valda metoden.

2.1 Val av metod och tillvägagångssätt

Vi har använt oss av en kvalitativ studie då vi anser att detta krävs för att få en djupare bredd på ämnet vi har valt att skriva om. Dellgran & Höjer (2006, s. 110) poängterar att inom alla nivåer i svensk forskning som gäller det sociala arbetet finns ett stort inslag av kvalitativa metoder. Med detta sagt menar vi inte att kvalitativa studier alltid är att föredra men vi ansåg att en kvantitativ studie inte kunde ge oss den tillräckliga information som vi behövde för att gå in på djupet av vårt ämne. Den kvantitativa studien kunde inte heller ge utrymme för en dialog där nya aspekter och perspektiv kunde belysa vårt ämne ytterligare. För att få fram vår empiri använde vi semistrukturerade intervjuer. De semistrukturerade intervjuerna är en slags mellanform av fokuserade och strukturerade intervjuformer. Frågorna fungerar som en guide som gör att intervjuaren har större frihet att fördjupa svaren på ett sätt som kraven på standardisering och jämförbarhet inte tillåter (May 2001, s. 150).

Innan intervjuerna påbörjades utformades två introduktionsbrev (se bilaga 1 och 2) som skickades ut till våra respondenter. Då vi redan via mail hade fått svar från några socionomer utformade vi deras introduktionsbrev lite annorlunda. Breven förklarade mer på djupet avsikten med vår intervju och undersökning. Vissa svarade omgående på vårt mail medan andra tog sin tid. Nästintill all kommunikation skedde via mail med våra socionomer. Då vi hade svårt att få kontakt med några av politikerna via mail fick vi istället ringa upp dessa för att kunna boka tid och till någon fick vi maila introduktionsbrevet efter att de tackat ja via telefon.

Efter att vi fått ihop våra intervjupersoner utformade vi två intervjuguider (se bilaga 3 och 4), en till socionomerna och en till politikerna. Vi utformade fyra till fem teman med cirka tre till sex frågor per teman. Frågorna var i princip samma till både socionomerna och politikerna men fokus låg på olika teman. Till socionomerna låg fokuset mer på just hemlöshet och hemlösa kvinnor och till politikerna låg fokuset på bostadsmarknaden. Vi reviderade våra intervjuguider efter första intervjun eftersom vissa frågor inte riktigt fungerade samt var inte

helt relevanta för vårt syfte. Vi kom under intervjuernas gång på fler frågor som hade varit intressant att ställa, några av dessa frågor lade vi till i intervjuguiden samt mailade frågorna till de respondenter vi redan hade intervjuat.

Vid intervjuerna har vi båda närvarat och inför varje intervju har vi delat upp de olika teman mellan varandra så att inte en satt tyst under en längre tid. Om det var någon fråga som gav ett intressant svar följde vi upp den med en följdfråga för att ytterligare få ett djup i intervjun. Vi höll oss till våra frågor bra och tiden för intervjuerna låg mellan 30-60 minuter. Samtliga intervjuer ägde rum på av respondenterna valda platser företrädesvis på deras arbetsplatser förutom en intervju som ägde rum i ett grupprum på socialhögskolan. Vi ansåg det vara att föredra att låta respondenten själv välja intervjuplats.

Innan intervjuerna diskuterade vi val av hjälpmedel och var där till en början en aning ambivalenta. Vi ville spela in intervjuerna på band men då transkriberingen av intervjuerna är en långdragen process var vi oroliga för att det skulle ta för mycket tid då vi hade begränsat med tid för att skriva vår uppsats. Det finns dock en hel del fördelar med att använda bandspelare som att man kan koncentrera sig på samtalet och kroppsspråket vilket ger större underlag för tolkningar. Att spela in på band gör även att intervjuaren inte ersätter intervjupersonens ord. Empirin får högre kvalitet vid inspelning på band vilket resulterade i att vi ändå valde detta sätt (May 2001, s.168). Vi använde oss av en diktafon för att spela in våra intervjuer. Alla intervjupersoner blev i förväg informerade om att vi skulle spela in intervjun och det var ingen som hade något emot att bli inspelad. Vi upplevde att det överlag fungerade bra att spela in med diktafon, ljudkvaliteten var god vilket underlättade för transkriberingen. Under de första intervjuerna kunde vi känna oss hämmade av diktafonen, då det fanns en viss oro att den inte fungerade som den skulle. Vi blev dock ganska snabbt bekväma med diktafonen och under de resterande intervjuerna var detta inget större problem.

För att analysera vår empiri har vi använt oss av kodning. Detta är ett sätt att infoga stora och informationsrika material i analysen. Kodning ger även en möjlighet till att gå tillbaka till materialets källa. För att underlätta bearbetningen av empirin använde vi oss av marginalmetoden, vilket innebär användning av olika färgpennor för att markera koder på vår utskrivna data (Aspers 2007, s.159, 171f). Innan vi påbörjade kodningen utformade vi ett antal teman som vi identifierat utifrån empirin. När kodningen var klar sammanställde vi resultatet i punktform för att underlätta analysen.

2.2 Urval

Vi började med att skicka ut ett allmänt mail till cirka tio olika kommuner i södra Sverige som förklarade vad vi ville intervjua om. Vi hade ingen tanke från början gällande vilka kommuner vi ville intervjua. Vi ville se hur stort intresset var för just vår forskningsfråga samt att vi ansåg det vara en god idé att vara ute i tid med att boka intervjuer. Vår tanke var att intervjua enbart sex socialsekreterare eftersom vi endast ville få socialsekreterares syn på vår forskningsfråga. Efter vårt första handledningsmöte kom förslaget upp att vi skulle intervjua socialsekreterare och politiker från fyra olika kommuner. Detta för att få ett bättre djup i vårt insamlade material och få en större bredd på svaren. Just denna idé var vi inte så förtjusta i från början, vårt sikte var inställt på att få enbart socialsekreterares syn på saken och vi kände att det kunde bli svårt att sätta sig in i den politiska biten. Dock efter en del diskussioner kom vi fram till att det absolut kunde vara en genomförbar idé och att den kunde frambringa en hel del intressanta aspekter som vi inte hade kunnat få från att enbart intervjua socialsekreterare. Vårt fokus skulle dock ligga på hemlösa kvinnor.

Utifrån de kommuner vi till en början fick svar från valde vi att kontakta socionomer och politiker från två mellanstora kommuner samt två mindre kommuner vilket resulterade i sammanlagt åtta intervjuer. Då vi anser att större kommuner oftast får fokus vad gäller just denna problematik, tyckte vi att det kunde vara av intresse att utforska de mellanstora samt mindre kommunernas erfarenhet av hemlöshet och hemlösa kvinnor.

Från början hade vi tänkt intervjua socialsekreterare som hade direkt klientkontakt med de hemlösa. De tjänstemän som vi fick kontakt med arbetade alla som socionomer inom socialtjänsten med boendefrågor, dock hade de lite olika funktion inom verksamheten. Vi kommer i analysen benämna dem som socionomer vilket vi förkortar S1, S2, S3 samt S4. S1 och S3 arbetar som förste socionomer, S2 arbetar som enhetschef och S4 arbetar som socialsekreterare. Detta innebär att det bara är S4 som har direkt klientkontakt. Vi upplevde dock att alla hade god kunskap kring de frågor vi ställde vid intervjuerna och därför har detta troligen inte påverkat vårt resultat nämnvärt. Alla socionomer är kvinnor.

Av de politiker vi intervjuat är tre ordförande och en andre vice ordförande i socialnämnd eller motsvarande. Vi kommer i analysen benämna alla som politiker vilket vi förkortar P1, P2, P3 samt P4.

P1, P2 och P4 är ordföranden och tillhör politiskt den borgerliga sidan medan P3 är andre vice ordförande och tillhör politiskt de rödgröna. Alla politiker är män förutom P4 som är en kvinna. Samtliga har erfarenhet av hemlöshet - och bostadsfrågor i deras respektive kommun.

För att få en djupare inblick i hur problemet ser ut i respektive kommun hade vi behövt intervjua fler. Respondenterna från de två mindre kommunerna hade inte lika mycket erfarenhet av vårt ämne då dessa kommuner inte har hemlöshetsproblematik i någon större utsträckning. Dock var det inte vår ambition att undersöka hur det ser ut i just deras kommuner, utan vi ville ta reda på hur de tänker kring hemlöshet som ett socialt problem.

2.3 Metodens förtjänster

Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att de öppna frågornas karaktär ger möjlighet till större flexibilitet. Intervjupersonen kan svara själv utifrån sin referensram och kan uttrycka sig i egna termer. Detta bidrar till ett större djup och ger möjlighet till en mer djupgående analys (May, 2001, s.152). Användandet av en intervjuguide gjorde att vi hade stöd i våra frågor och ställde på så vis de frågor vi ansåg relevanta för undersökningen. Merparten av frågorna var dock av en öppen karaktär vilket gav utrymme för nya vinklingar och perspektiv av problemet.

2.4 Metodens begränsningar och tillförlitlighet

Reliabilitet innebär inom den kvalitativa forskningen huruvida en undersökning går att reproduceras vid andra tidpunkter och av andra forskare. Det handlar även om huruvida intervjupersonerna kommer att förändra sina svar under en intervju och huruvida de kommer att ge olika svar till olika intervjuare (Kvale & Brinkmann 2009, s. 263). En brist med vår metod är att dess karaktär gör att den inte går att reproducera. Beroende på vem man intervjuar och vem som intervjuar kommer svaren att skilja sig vilket innebär att man inte kommer få fram samma resultat. Detta leder till att reliabiliteten blir låg. Validitet handlar inom samhällsvetenskapen om att en metod undersöker vad den påstås undersöka (Kvale & Brinkmann 2009, s. 264). Vi kan se att vi har undersökt det som vi hade för avsikt att undersöka.

Nackdelen med en intervjuguide är att det finns en risk i att fastna i sina på förhand skrivna frågor och att man på så vis missar intressanta ”trådar”. Faktumet att vi reviderade

intervjuguiden under tidens gång kan ha påverkat de svar vi fick eftersom vi omformulerade vissa frågor och då kanske inte fick det svar vi skulle fått om vi ställt den ursprungliga frågan. Intervjuguiderna fungerade överlag bra men ibland kunde vi känna oss lite låsta vid våra frågor. En nackdel med öppna frågor är dess bristande struktur vilket kan leda till att intervjupersonen börjar prata om något som inte är relevant för undersökningen (May 2001, s. 168). Detta ansåg vi i våra intervjuer inte vara ett större problem då intervjupersonerna höll sig till ämnet och i de fall de började prata utanför frågorna var detta oftast något som ändå var av intresse för vår undersökning.

2.5 Förförståelse

Ingen av oss hade erfarenhet av hemlöshet varken på ett personligt eller professionellt plan. Aspers (2007, s.34) skriver att förförståelse alltid är förankrad i den vardagsförståelse som forskaren besitter och blir därför en oundviklig del av att nå förståelse kring forskningsämnet. Vår förförståelse om hemlöshet som ett socialt problem var innan undersökningen inte särskilt stor. Däremot hade vi en viss bild av vilka svar vi förväntade oss få av våra respondenter. Vi hade en uppfattning om att hemlösa kvinnor är en mer utsatt grupp, vi försökte dock se på problemet från en så objektiv synvinkel som möjligt. Vi utgick ifrån att socionomerna hade mer erfarenhet av hemlösa än vad politikerna hade och att politikerna hade mer erfarenhet av bostadsmarknaden. Vi upptäckte dock att båda grupperna kunde mycket om varandras yrkesfält, socionomerna hade kunskap om bostadsmarknaden och om bostadspolitikerna i kommunen och politikerna hade en god inblick i hur arbetet med de hemlösa klienterna fortlöpte.

2.6 Litteratursökning

Vi har i vår uppsats främst använt oss av böcker som vi hittat via Lunds universitetsbiblioteks databas LOVISA. Vi har även använt oss av referenser i böcker, referenslistor i uppsatser samt tips från vår handledare för att hitta ytterligare användbar litteratur. Förutom böcker har vi använt oss av olika internetkällor, socialstyrelsens rapporter, SOU-rapporter, tidningsartiklar samt lagtexter. Vi sökte även efter artiklar i artikelsök ELIN (främst SocIndex) och Swepub. De sökord vi använt oss av är bland annat: homelessness, homeless women, social work with homeless women. Dessa sökord genererade många artiklar kring ämnet men inget som ansåg vara tillämpligt för vår undersökning.

2.7 Arbetsfördelning

Under uppsatsens gång har vi i möjligaste mån arbetat gemensamt. Vi transkriberade fyra av intervjuerna vardera och under kodningen ansvarade vi för de intervjuer vi hade transkriberat. Vi läste dock alla transkriberade intervjuer så att vi båda hade en inblick i vad alla respondenter sagt. Inledningen, resultat och analys samt slutdiskussion har vi skrivit gemensamt. Under övriga rubriker har vi skrivit vissa stycken var för sig men har hela tiden läst varandras texter och gett feedback på dessa. Vi har båda sökt litteratur som vi sedan delat upp sinsemellan varandra.

2.8 Etiska överväganden

Nedan kommer vi att redogöra för de etiska spörsmål som dykt upp under arbetets gång samt hur vi förhållit oss till dessa.

Det hade varit intressant att i vår undersökning intervjua brukare för att få en bild av deras syn på problemet. Detta var dock något som vi av etiska skäl direkt uteslöt på grund av målgruppens sociala utsatthet. Vi valde därför att fokusera på professionella inom socialtjänsten samt politiker. Vi har i vår uppsats aidentifierat alla intervjupersoner, kommuner samt alla former av bolag, företag, ideella föreningar som kan förekomma i vårt material. Detta för att skydda intervjupersonernas identitet samt för att förhindra att någon form av igenkännande från respektive kommun skall vara möjlig. Vi erbjöd våra respondenter att ta del av såväl den transkriberade intervjun, för att rätta till eventuella missförstånd som kan ha uppkommit vid transkriberingen, som den färdiga uppsatsen. Det var ingen av respondenterna som hade någon anmärkning på det transkriberade materialet.

På hemsidan Codex (2010, s. 7-14) finns forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (tidigare HSFR). I denna beskrivs de fyra huvudkrav som skall tas i beaktande vid forskning med människor. I denna tas fyra riktlinjer upp: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Det första kravet innebär att intervjupersonen måste ha blivit informerad utav intervjuaren om vad syftet är med forskningen och att deras deltagande är frivilligt samt att de får lov att avbryta om de inte vill vara delaktiga mer. Det andra kravet innebär att forskaren ska inhämta intervjupersonernas samtycke. Är intervjupersonerna yngre än 15 år krävs samtycke från målsman/män. Det tredje kravet går ut på att alla som är involverade i undersökningen skall

garanteras konfidentialitet och deras personuppgifter skall förvaras på ett sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av dem. Det fjärde och sista kravet förklarar hur uppgifter som är insamlade för forskningsändamål inte får lämnas ut till förmån för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften.

Dessa fyra krav har vi haft i beaktande vid hanterandet utav våra åtta respondenters personuppgifter och det material vi har samlat in.

2.9 Fortsatt framställning

I kapitel 3 ges en bakgrund till hemlöshetsproblemet ur ett historiskt perspektiv samt en beskrivning av hur hemlöshet hanteras på statlig och kommunal nivå. I kapitel 4 redogör vi för de teoretiska utgångspunkter vi kommer utgå från i vår analys och i kapitel 5 redogör vi för tidigare forskning. I kapitel 6 presenterar vi våra resultat och analyserar dem med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna samt tidigare forskning. Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion där vi sammanfattar och diskuterar våra viktigaste resultat.

3. Bakgrund

Följande kapitel är en redogörelse för hemlöshetens historia samt för hur hemlöshet hanteras på statlig och kommunal nivå.

3.1 Hemlöshet ur ett historiskt perspektiv

1850-1920

Under 1800-talet kom den sociala frågan på tal i samhällsdebatten. Bostaden var något som kom att spela en stor roll. Många av de nya välgörenhetsföreningarna poängterade att fattigdom, alkoholmissbruk, kriminalitet, ungdomens förvildning och familjevåld automatiskt skulle minska om bostadsfrågan kunde få sin lösning. Bostadsfrågan blev därmed navet i den sociala frågan (Thörn 1995, s. 129-130).

Fattigdomsbegreppet fick ett nytt innehåll på mitten av 1800-talet. Förr skyldes fattigdomen på individuella egenskaper såsom sjukdom och ovilja att arbeta, men nu började de strukturella aspekterna att tas i beaktande (Midre 1990 i Swärd 1998, s. 57).

Med alla människor som långsamt började flytta in till städerna, trångboddhet samt svårigheter i att finna bostäder gjorde säkerligen att problemet hamnade mer i rampljuset än tidigare. Att avstå arbete och flytta dit bostäderna fanns var ett sätt för de obesuttna¹ att klara sig (Wiktorin 1980, s. 12).

Under högkonjunkturerna lockades arbetarna till städerna men de som ägde kapitalet satsade hellre sina pengar i egna verksamheter än att bygga bostäder. När det väl byggdes bostäder under högkonjunkturen, sköt bostadskostnaderna i höjden och detta ledde till höga hyror samt svårigheter för människorna att betala hyrorna. Detta i sin tur ledde till att det inte fanns någon lönsamhet i att utöka bostadsbeståndet, vilket i sin tur ledde till bostadsbrist.

De ekonomiskt svaga grupperna ställdes utanför bostadsmarknaden (Lindberg 1975 i Swärd 1998 s. 58).

I slutet av 1800-talet började insatserna att intensifieras mot hemlöshet. Kommunerna och välgörenhetsinrättningar öppnade baracker, logihus och asylor för hemlösa kvinnor med barn. Även om kommunerna gjorde en del insatser för att angripa bostadsnöden var de inte tillräckliga. Ansvar för de bostadslösa växte sig starkare och grunden för en statlig

¹**Obesutten:** En person som i det förindustriella bondesamhället inte ägde sin egen jord. Jobbade mot betalning på gårdar (Elektronisk, www.ne.se 2010-11-27 <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sok/obesutten?type=NE>)

bostadspolitik lades, hemlösa började nu behandlas enligt nykterhetsvårdslagstiftningen (Swärd 1998, s. 60).

Centralförbundet för socialt arbete (CSA) bildades i början av 1900-talet och de kom att driva krav på bättre bostäder. Svenska Stadsförbundet som låg under CSA, kom att bli en central insats i den bostadspolitiska diskussionen. En proposition lades fram av 1920-års socialdemokratiska minoritetsregering, där stora delar förkastades av riksdagen men nu växte en opinion för att staten skulle ta mer ansvar för bostadsfrågan. (Swärd 1998, s. 58-59).

1940-1970

Riksdagen uppmanade under 1940-talet kommunerna att bilda allmännyttiga² företag, som skulle ha som uppgift att producera och handha hyreslägenheter. Detta hade kommunerna inte kunnat tidigare (Swärd 1998, s. 66-67). Även om bostadspolitiken grundlades under denna tid så byggdes det få bostäder och det var brist på lägenheter. År 1956 ersattes fattigvårdslagen av socialhjälpslagen, som gav kommunerna större ansvar för fattiga människor. Den nya nykterhetsvårdslagen satte missbrukarna i centrum istället för att skydda samhället mot missbrukarna (Swärd 1998, s. 67).

Gunnar och Maj-Britt Inghe (1970) gjorde under 1960-talet en omfattande studie om de socialt utslagna grupper som fanns och fortfarande finns i Sverige. Denna kartläggning gjordes av tryggheten i välfärdssamhället, bostad och miljö, ensamstående, arbetslivet, sjukvården och de sjuka, det kvardröjande klassamhället och de utstötta (där inräknat hemlösa). Denna undersökning gjorde att folk fick upp ögonen för den misär som faktiskt fortfarande fanns i Sverige på den tiden.

Makarna Inghe (1970, s. 268) poängterade två saker. Den första punkten tog upp att det var av vikt att förebygga uppkomsten av mänskligt elände av det slag som de hade bevittnat. De hävdade att detta bara kan ske om man sätter sig in i hur detta går till i varje enskilt fall. Även att samhället måste förändras samt att lära sig när de ska ingripa för att hjälpa dessa människor så att de också kan få en plats i vårt samhälle. Den andra punkten de hade var att

²Med allmännyttigt bostadsföretag menas ett aktiebolag, en ekonomisk förening eller en stiftelse som drivs utan vinstsyfte och som i sin verksamhet huvudsakligen förvaltar bostadslägenheter med hyresrätt. Med kommunalt bostadsföretag menas ett allmännyttigt bostadsföretag där en kommun har det bestämmande inflytandet” (Boverket 2010a)

bostadslösheten ska attackeras. Enligt Inghe & Inghe (1970, s. 268) löpte många en betydande risk att bli utan bostad i samband med skilsmässa eller splittring av familjen. För vissa var detta en inkörsport till permanent hemlöshet. Detta måste också studeras för att man ska kunna ingripa på rätt sätt.

På 1960- och 1970-talet märktes det bland den styrande eliten att uppfattningen stärktes om att hemlösheten skulle kunna utrotas eller minimeras. Hemlösheten sågs som ett restproblem i välfärdssamhället som låg nära förhållandena på bostadsmarknaden. 1965 fattade riksdagen ett beslut om bostadsbyggandet, en miljon nya lägenheter skulle byggas under loppet av tio år (Swärd 1998, s. 70).

Birgitta Ericson och Britt-Marie Johansson (1994, s. 111) skriver att för första gången lyckades Sverige, genom miljonprogrammet, bemästra bostadsbrist och trångboddhet. Det blev till och med så att lägenheter stod tomma och för första gången i modern tid fanns det en lägenhetsreserv. Under denna tid byggdes socialtjänsten ut i kommunerna runtom i landet och fler socionomer kunde anställas. Kommuner och landsting lade ner institutioner av typen härbärgen och ungarshotell för att istället placera härbärgesklienter i eget boende (Swärd 1998, s. 71).

Inger Ström-Billing (1991, s. 130-131) skriver att bostadsbristen i slutet av 1960-talet hade förändrats och hade istället blivit till ett överflöd av bostäder i allmännyttan. Detta berodde på det miljonprogram som hade genererat att en miljon lägenheter hade byggts.

1985 och framåt

Trots att bostadspolitikerna varit bland det mest prioriterade under decennium efter decennium började på 1980-talet återigen antalet hemlösa öka. Nya förklaringsmodeller söktes det efter intensivt. Avsaknad av mindre, billiga lägenheter för de fattiga var det som behövdes.

Bidragande orsaker till att allt fler blev hemlösa var bland annat avvecklingen av bostadssubventioner, nedläggningar av bostadsförmedlingar, hyreshöjningar och allt fler vräkningar. Även utvecklandet av den sekundära bostadsmarknaden i socialtjänstens regi anses vara en av flera orsaker (Swärd 1998, s. 74).

Medan Swärd (1998, s.74) hävdar att den sekundära bostadsmarknaden var en av de orsakerna till att allt fler blev hemlösa, hävdar Wiktorin (1980, s. 125) att hemlösheten delvis kunde mildras av den sekundära bostadsmarknadens framväxt i form av övergångslägenheter och träningslägenheter under 1970-talet. Den grupp som inte fångades upp i detta ställdes därmed ännu mer utanför bostadsmarknaden och bollades mellan olika myndigheter.

Wiktorin (1980) skriver också att många av de allmännyttiga bostadsföretagen efterhand fick akuta ekonomiska marknadsmässiga svårigheter, detta ledde till att de blev mer restriktiva, även om de hade lägenheter som stod tomma. Företagen började då att neka vissa hyresgäster som de trodde kunde bli problematiska. Samtidigt minskade den alternativa bostadsmarknaden av omoderna lägenheter genom rivning och modernisering och härbärgen och ungarshotellen hade lagts ner (Wiktorin 1980, s. 124-125).

I början av 1990-talet skedde en avreglering av bostadsmarknaden. Bland annat så försvann Bostadsdepartementet 1991, den utlåning som staten haft till att bygga upphörde vid årsskiftet 1991-1992 och bostadsanvisningslagen, som innebar att kommunerna hade en möjlighet att styra fördelningen av lägenheter som var till för socialt utsatta grupper, försvann 1993. Följderna av detta blev att det byggdes mindre som ledde till bostadsbrist i framförallt tillväxtkommunerna. De allmännyttiga bostadsbolagen började jämsställas med de privata och behövde inte ta samma sociala ansvar som tidigare. Så även avskaffandet av bostadsförmedlingar i de flesta kommunerna i Sverige har gjort det väldigt svårt för de resurssvaga att söka bostäder (SOU 2001:95, s. 66ff). Snabba nödlösningar för att komma tillrätta med hemlösheten, uppbyggande av ett nytt härbärgssystem, expansion av den sekundära bostadsmarknaden med sociala kontrakt och föreställningar om en ny hemlöshet får känneteckna denna tid (Swärd 1998, s. 74-75).

3.2 Vad görs för att hantera hemlöshet på statlig nivå?

Socialstyrelsen (2010c, s.7f) redogör i sin slutrapport för en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden. Denna strategi beslutades av regeringen år 2007 och omfattar perioden 2007 till 2009, och utifrån denna har regeringen satt upp fyra mål för att motverka hemlöshet:

Mål 1: ”Alla ska vara garanterade tak över huvudet och erbjudas fortsatta samordnade insatser utifrån individuella behov”. Detta ska bland annat uppnås genom att stimulera metodutveckling inom uppsökande arbete.

Mål 2: ”Antalet kvinnor respektive män som är intagna eller inskrivna på kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet, har stödboende eller vistas på hem för vård eller

boende (HVB) och inte har ordnad bostad inför utskrivning ska minska”. Det ska finnas en bättre planering för de intagna till att få ett boende efter fängelsestraff eller institutionsvård.

Mål 3: ”Inträde på den ordinarie arbetsmarknaden ska underlättas för kvinnor respektive män som befinner sig i boendetrappor, träningslägenheter eller andra former av boenden som tillhandahålls av socialtjänsten eller andra aktörer”. Alternativa modeller ska börja användas och fokus ska ligga på att underlätta inträde på bostadsmarknaden och mer permanenta boendelösningar ska tillämpas.

Mål 4: ”Antalet vräkningar ska minska och inga barn ska vräkas”. Socialtjänsten ska utarbeta strategier för att motverka vräkningar.

De mål som regeringen har satt upp visar att ansvaret för att motverka hemlöshet till största delen läggs på kommunal nivå.

3.3 Vad görs för att hantera hemlöshet på kommunal nivå?

I Boverkets bostadsmarknadsundersökning från 2006 skrivs det att det i 119 kommuner i Sverige är brist på hyreslägenheter i allmännyttan och av dessa har nästan samtliga mindre än 1,5 % lediga lägenheter. Tre av fyra kommuner samarbetar med allmännyttan för att på detta sätt få fram lägenheter till utsatta grupper och 4700 hushåll, i 232 kommuner av 290, fick en lägenhet genom kommunernas åtgärder år 2005. Var fjärde kommun rapporterade om att fler bostäder hade behövts till dem som inte kan få ett förstahandskontrakt, hälften av kommunerna ansåg sig kunna tillfredsställa behoven i stort och bostadsförmedlingar förekom i tio kommuner³ (Boverket 2010b). Enligt Sahlin (2007, s.38) borde det finnas en förmedlingsordning av lägenheter som ges till dem som mest behöver dem men som synes finns det idag enbart ett fåtal bostadsförmedlingar kvar. Enligt Boverket (2010c) har bristen på både hyresrätter och bostadsrätter ökat sedan år 2009. I 57 kommuner redovisas det att det är brist på samtliga upplåtelseformer medan det i 110 kommuner enbart råder brist på hyresrätter.

I kommunerna används olika strategier för att kunna hantera hemlöshetsproblemet. Dessa olika insatser beskrivs utifrån de målsättningar som insatserna har: att förhindra uppkomst av

³Enligt Boverkets hemsida www.boverket.se (2010) finns det idag endast sex kommuner som har en bostadsförmedling. Kungsbacka, Kungälv, Lomma, Malmö, Stockholm och Öckerö.

hemlöshet, att erbjuda medicinskt och/eller socialt stöd till hemlösa, samt att hjälpa de hemlösa tillbaka till ett ordnat boende (Börjeson 2005 i Blid 2008, s.293). Ett viktigt inslag i detta är att ge stöd på olika sätt till dessa människor för att de ska klara sin vardag samt förhindra att vräkningar sker. Även att hjälpa hemlösa till ett reguljärt boende ibland i kombination med någon behandling eller rehabilitering. En av de vanligaste orsakerna till vräkning är obetald hyra. Det är socialtjänstens uppgift att verka vräkningsförebyggande genom rådgivning och ekonomiskt bistånd (SOU 2005:88).

De centrala verktygen för att hjälpa klienter som redan har förlorat sin bostad samt de som bedöms ha det svårt att hantera sitt boende är boendeinsatser som delas in i två grupper: boendestöd och i form av boende. Boendestöd är en resurs som skall bistå individen att hantera problem som är förknippade med boendet, till exempel att förebygga problem som kan leda till misär och vräkning. Detta kan organiseras inom kommunens socialpsykiatriska verksamhet eller inom individ- och familjeomsorgen (IFO) och denna förmedlas i regel i individens bostad i form av boendestödjare eller boendeteam. Insats i form av boende kan också ges av socialtjänsten. En fysisk miljö för boende med olika kvalitet och innehåll, som ibland kan begränsas till boendet som sådant och emellanåt även rymmer andra slags tjänster. Denna insats kan fås genom kommunala institutioner eller i verksamheter som drivs av andra huvudmän men finansieras av kommunalt bistånd. Det kan handla om härbärge, hotellboende förmedlat genom socialtjänsten, jourlägenhet, utslussningslägenhet, inackorderingsboende, kategoriboende, träningslägenhet, socialt övergångskontrakt samt boendelösningar i samband med missbrukar- och psykvård (Blid 2008, s. 293f).

3.3.1 Några olika boendemodeller

Boendetrappa är en modell som används i flera svenska kommuner. Denna modell innebär att den hemlösa gör en så kallad boendekarriär från botten som oftast är ett härbärge, eller ett så kallat lågröskelboende, och stegvis "befordras" till toppen som innebär ett eget kontrakt (Thörn 2004, s.169). Den hemlösa ska enligt denna modell träna sig i att klara ett eget boende och på så vis komma till högre nivåer i trappan. Vägen genom trappan kan se ut på olika sätt och man kan komma in på olika nivåer utifrån individuella förutsättningar (Socialstyrelsen 2010d, s.28). Bostad först (housing first) är en modell som framhävts inom den amerikanska hemlöshetsforskningen och som även på senare tid börjat introduceras i Sverige. Denna modell bygger på att bostadssituationen måste ordnas innan man kan ta itu med andra problem som missbruk och psykisk sjukdom (Knutagård 2009, s.144).

3.3.2 Den sekundära bostadsmarknaden

Sekundär bostadsmarknad innebär de bostäder som socialtjänsten hyr ut i andra hand till hemlösa klienter. Syftet med detta är dels att ge ett tillfälligt boende men också att ge träning i ett eget boende för att kunna kvalificera sig för den reguljära bostadsmarknaden och få ett förstahandskontrakt. Kontrakten på den sekundära bostadsmarknaden innebär att socialtjänsten i egenskap av hyresvärdar bevakar så att hyresgästen sköter sitt boende (Sahlin 2000, s.113, 120).

En av orsakerna till att den sekundära bostadsmarknaden har växt fram var att kommunerna genom Bostadsanvisningslagen 1980 skulle få möjlighet att förmedla ett antal av de privata hyreslägenheterna. På så vis kunde kommunen i de fall värdarna tackade nej till en sökande hyra lägenheten och sedan upplåta den i andrahand till den underkända sökanden. En annan orsak var att de allmännyttiga bostadsföretagen på eget incitament introducerade kategoribostäder (gruppboende, bostadshotell, stödboendeenheter etc.) och sociala kontrakt (utspridda andrahandsbostäder där målet är att klienten övertar kontraktet) i landets kommuner. Det kommunala bostadsföretaget fick krav på sig att stå för kontraktet för de hyresgäster som ansågs vara vräkningshotade eller på annat sätt riskfyllda. På så sätt behövde inte värden själv stå för kostnaderna vid en eventuell vräkning och de kunde få hjälp från socialtjänsten samtidigt som de var lovade full hyra för sina lägenheter (Sahlin 2000, s. 116).

3.4 Rätten till en bostad

I Socialtjänstlagen (SoL 2001:453) 4 kap 1 § står följande: ”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt”. Vidare står i SoL (2001:453) 3 kap 2 § att: ”Socialnämnden skall i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning”. Socialtjänsten är de med det yttersta ansvaret för de personer i kommunen som saknar bostad. Dock är det inte socialtjänstens uppgift att påverka bostadspolitiken (Socialstyrelsen 2010a). Enligt Blid (2008, s. 6) är det kommunerna som har det yttersta ansvaret för att det finns tillräckligt med bostäder i kommunerna för att möta de behov som finns bland invånarna. Detta står även i SoL (2001:453) 2 kap 2: ”Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.” Det innebär i sin tur inte att kommunerna har en skyldighet att konkret se till så att alla medborgare har en bostad. Det är endast tre grupper i Sverige som har en lagstadgad rätt till en bostad: funktionshindrade, äldre och asylsökande. Andra grupper i samhället har inte

denna rättighet, för dem finns det att välja på (när vänner och familj utnyttjats): akutboende till exempel härbärgen som oftast drivs av någon frivilligorganisation, eller olika former av specialkontrakt som socialtjänsten står för. Utformningen utav dessa boendeinsatser utanför den reguljära bostadsmarknaden är centrala i kommunernas hemlöshetspolitik (Blid 2008, s. 6).

I slutet av 1990-talet skrevs det såhär i prop. 1997/98:119:

Bostaden är en social rättighet och bostadspolitiken skall skapa förutsättningar för alla att leva i goda bostäder till rimliga kostnader i en stimulerande och trygg miljö inom ekologiskt hållbara ramar. SOU 2001:95, s.58

Enligt SOU-rapport 2001:95 (s.57) står i Regeringsreformen att det är det allmännas ansvar att trygga rätten till en god bostad och de ska verka för en god levnadsmiljö. Detta är dock inte en rättsligt bindande föreskrift vilket innebär att det inte ger en utkrävbar rätt till en bostad. Rätten till en bostad diskuteras idag i Europa och den bör inte bara ses som en rättighet till en bostad utan även rättighet till mat, elektricitet, fysisk integritet m.m. Rätten till en bostad borde inte enbart vara lagstadgat utan även en utkrävbar rätt (Socialstyrelsen 2010c, s.44). I SOU-rapport 2001:95 (s.62) skriver kommittén för hemlösa att det råder en osäkerhet kring ifall rätten till bistånd även omfattar rätten till bistånd till en bostad, de anser därför att bestämmelserna i socialtjänstlagen bör kunna kompletteras med en särskild föreskrift till 4 kap 1§ att rätten till bistånd också ska inbegripa en fast bostad till en person som betraktas som hemlös, alltså som saknar en egen fast bostad och inte har möjlighet att få en bostad på den reguljära marknaden. Denna föreslagna reglering kan dock ge kommuner med omfattande bostadsbrist problem med att uppfylla dessa ökade krav från socialtjänstlagen.

3.5 Den hemlösa kvinnan förr

Hemlösa kvinnor som kategori uppmärksammades redan för c:a 80 år sedan. År 1929 lade en kvinna vid namn Dagny Sundkvist (satt i stadsfullmäktige vid denna tid och var en av de få kvinnor som gjorde det) fram en motion som rörde ett natthärbärke för kvinnor. Det beslutades dock att övernattningsplatser för män var viktigare och det projektet fick därför vika undan. Något härbärke som kunde erbjuda en billig sängplats för enbart kvinnor existerade inte. Kvinnor var vid denna tid lägre betalda än män och det resulterade i att en ensamstående kvinna inte hade råd att betala hyra för en lägenhet.

Det fanns dock några frivilligorganisationer som kunde erbjuda en sängplats, om man hade tur, på Frälsningsarmens kvinnohärbärge, Hemmet för arbetslösa kvinnor eller Hembiträdesföreningen. De unga kvinnor som inte hittade en billig, tillfällig bostad hade som en möjlighet att vända sig till det som kallades fattigvården om de var hemlösa eller inte hade någon familj. Fattigvårdsnämnden tog hand om de helt utblottade där tillfälligt nattlogi var det som erbjöds (Ström-Billing 1991, s.81ff).

Fram till 1970-talet uppfattades oftast hemlösa som gravt alkoholiserade ensamstående män. Kvinnors hemlöshet var mer dold och de var troligen till största delen inhysta hos andra människor (Rosengren 2003, s.35). Tidigare ansågs kvinnans plats vara inom den privata sfären, alltså i hemmet, medan mannen skulle ägna sig åt den offentliga sfären (Thörn 2004, s. 64). Kvinnor fick ett visst utrymme i det offentliga men deras rörelse omgärdades av restriktioner och de som bröt mot dessa restriktioner riskerade att förlora sin status. Kvinnor som rörde sig i den offentliga sfären kunde även riskera att bli tagna för prostituerade vilket fungerade som en kontrollmekanism (Lennartsson 2003 i Thörn 2004, s. 69).

4. Teoretiska utgångspunkter

Nedan följer en redogörelse för de teoretiska utgångspunkter vi har valt att använda oss av.

4.1 Strukturell och individuell förklaringsmodell

Swärd (1998, s. 40) menar att det finns två olika inriktningar som har växt fram de senaste 20 åren för att förklara hemlöshet, den individinriktade och den strukturinriktade. Den individinriktade menar att personliga förhållanden ligger bakom hemlösheten. Vissa människor klarar, enligt detta sätt att se på det, inte att bo i egna bostäder på grund av svagheter i personens personlighet, psykisk sjukdom, problem med relationer, störande beteende, missbruksproblematik osv. En del som står för denna inriktning hävdar att de hemlösa är oskyldiga offer för psykisk sjukdom, knepiga barndomsförhållanden och anstaltsskador. Andra lägger det största ansvaret på individen och hävdar att de som är hemlösa har valt detta leverne själv eller den livsstil som orsakat hemlösheten.

Den andra modellen, den strukturinriktade, menar att hemlöshet orsakas av strukturella faktorer och har ett tätt samarbete med hur samhällets resurser organiseras samt fördelas. Välfärdssamhällets kris med det som följer utav denna, arbetslöshet, ökad fattigdom, ekonomiska nedskärningar, neddragningar inom socialpolitiken, fler och fler som lever på marginalen av samhället eller under fattigdomsstrecket, större utslagning och avinstitutionaliseringen har hållits fram som orsaker (Swärd 1998, s. 40).

Figur 1 nedan visar på ett överskådligt sätt skillnaderna mellan de två modellerna.

	Individorienterad syn	Samhällsorienterad syn
Fokus	De hemlösa	Hemlöshet som socialt problem/bostadsmarknadsproblem
Problemets karaktär	Individuell avvikelse	Bristande rättigheter Bostadsproblem
Problemets omfattning	Restproblem (några få)	Risk för större grupper
Lösningar	Selektiva - behovsprövade	Universella – allas rätt till bostad

Figur 1 Swärd & Runquist 2000, s.19

Sosin (1992 i Swärd 1998, s. 41f) skriver om fyra olika förklaringsmodeller till varför en individ blir hemlös. De första två modellerna utgår från individuella brister, den tredje innefattar både individuella samt strukturella faktorer medan den fjärde mest pekar på brister i samhället.

Enligt den första modellen har de hemlösa valt att leva i marginalen av samhället. De hemlösa skapar då en egen samhällsstruktur. Inom denna samhällstruktur har de ett eget val vilket de inte har i samhället i övrigt. Enligt denna modell väljer individen att vara hemlös. Den andra modellen utgår från individens brister. På grund av missbruk eller psykisk sjukdom klarar de hemlösa inte ett eget boende. Detta perspektiv menar att de individer som inte kan leva upp till de krav samhället ställer, slås ut från bostadsmarknaden. Den tredje modellen menar att begränsad arbetslivserfarenhet hos individen i samband med brist på arbeten leder till att individen inte finner arbete vilket i sin tur kan leda till hemlöshet. Vid lågkonjunktur drabbas de redan socialt utsatta ännu mer. Den fjärde modellen lägger tonvikt vid sociala och institutionella faktorer. De hemlösa har ett dåligt socialt skydds nät och de har i många fall dålig kontakt med samhällets hjälpsystem (exempelvis socialtjänst). Enligt denna modell finns det hemlösa som inte passar in i samhällets system och kan därför inte ta del av det stöd och den hjälp som samhället kan erbjuda. Dessa individer blir kastade mellan olika instanser och hamnar mellan stolarna. Det finns en hel del som lever på gränsen till att bli hemlös men bara en liten andel av dessa blir hemlösa. Det är därför inte tillräckligt att tala om att hemlöshet enbart kommer ur fattigdom och utanförskap (Sosin 1992 i Swärd 1998, s. 42).

4.2 Konsensusperspektivet

Inom den sociologiska teoribildningen är ett av de dominerande perspektiven det som brukar betecknas strukturalismen. Detta synsätt menar att våra handlingar är strukturerade av den sociala miljön och våra attityder, relationer, värderingar är starkt påverkade eller till och med ett resultat av samhällets organisation och struktur. Detta är ett brett perspektiv och det har därför skapats två undergrupper som analyserar den sociala verkligheten med hjälp av olika begrepp, dessa två är konsensusperspektivet och konfliktperspektivet (Cuff & Payne 1982, s.34).

Inom konsensusperspektivet är Auguste Comte, Herbert Spencer samt Emile Durkheim företrädande namn. Ett annat stort namn inom detta perspektiv är Talcott Parsons. Parsons

ansåg att samhällen kan analyseras som ett socialt system, om det sociala systemet ska fungera måste det uppfylla fyra grundläggande villkor. Nedan citeras de fyra grundvillkoren (Cuff & Payne, 1982:49):

1. *Anpassning till omgivningen.* Varje samhälle måste tillfredsställa medlemmarnas fysiska behov om det ska kunna överleva. Det måste därför anpassa sig till den fysiska omgivningen. Mat och någon form av bostäder är det minimum som krävs, vilket vanligtvis förutsätter ett system av produktion och distribution.
2. *Måluppnående.* Inom varje samhälle måste medlemmarna vara överens om vissa prioriteringar och mål. Samhället måste därför vidta de nödvändiga åtgärder som krävs för att fastställa, välja ut och definiera dessa kollektiva mål eller syften och tillhandahålla de strukturella betingelserna för att målen ska kunna nås.
3. *Mönsterbevarande och spänningsreduktion.* Varje samhälle måste försäkra sig om att dess medlemmar är tillräckligt motiverade till att utföra de nödvändiga rollerna och ansluta sig till samhällets grundläggande värden. Samhället måste också kunna hantera de emotionella spänningar som kan uppkomma mellan medlemmarna i deras vardagliga interaktion.
4. *Integration.* För att ett samhälle ska kunna bevara sin existens måste det i viss utsträckning kunna kontrollera och koordinera de olika elementen i varje del av det sociala systemet.

För att samhället ska lyckas uppfylla dessa grundvillkor måste det finnas fyra strukturella grundelement som består av följande delsystem: ekonomi, förvaltning eller politik, släktskap och samhälleliga och kulturella organisationer. Inom dessa delsystem finns en rolluppsättning som definieras som förväntade beteendemönster, en sådan roll kan exempelvis vara moder, elev eller präst. Olika individer kan ha samma roll men de förväntas bete sig på det sätt som rollen föreskrivs. Särskilda normer påverkar och tvingar fram specifika beteendemönster som är baserade på det allmänna värdesystemet som finns i ett visst samhälle. Normerna reglerar vilket rollbeteende som är lämpat för en viss situation. Parsons menar vidare att ett samhälle utan konflikter och där alla vet vad som förväntas av dem i varje roll, och även uppfyller dessa förväntningar, är ett samhälle i jämviktstillstånd. I praktiken kan detta aldrig realiseras men det är det tillstånd samhället alltid förmodas sträva efter (Cuff & Payne 1982, s.50ff). Ett

avvikande beteende visar på att det finns brister i rolluppsättningen. Hemlöshet kan ses som att individen inte uppfyller sina skyldigheter som rollinnehavare och väljer att leva ett annat slags liv. Hemlösheten blir som en subkultur med egna normer och värderingar som skiljer sig från de normer som finns i det övriga samhället (Swärd 2008, s.137).

Våra teoretiska utgångspunkter förklarar hemlöshet som både ett strukturellt och ett individuellt problem. Dessa förklaringsmodeller hjälper oss att tolka hur socionomerna och politikerna ser på hemlösa, i synnerhet kvinnor, och deras boendesituation utifrån strukturella och individuella faktorer.

5. Tidigare forskning

Nedan följer en redogörelse för den forskning som bedrivits kring ämnet i fråga.

5.1 Den hemlösa kvinnan

Den kartläggning av hemlöshet som Socialstyrelsen gjorde 2005 visar på att kvinnor har ett annat slags hemlöshetsmönster än män. Oftare är de föräldrar som bor med minderåriga barn och de har varit hemlösa en kortare tid än männen (Socialstyrelsen 2006, s.333).

Rosengren (2003, s.42) skriver att det finns nationella rapporter om hemlösa kvinnor hos European Observatory on Homelessness. I dessa står att något som är utmärkande för hemlöshet hos kvinnor är att den är mer dold vilket innebär att den inte kommer till myndigheters kännedom. Det finns många orsaker till detta bland annat kan det vara att kvinnor har bättre resurser än män för att hantera sin hemlöshet genom att de har ett mer utvecklat socialt nätverk eller skapar beroendeställningar till män. En annan orsak kan vara att det finns service till ensamstående föräldrar och misshandlade kvinnor som lämnar sitt hem.

Vidare menar Rosengren (2005, s.93) att det har varit en allmän uppfattning under senare år bland människor som arbetar med hemlösa att hemlösa kvinnor är mer utsatta och till viss del har andra behov än hemlösa män. Anställda inom t.ex. socialtjänst menar att kvinnorna utnyttjas både sexuellt och känslomässigt. Man anser att kvinnor förlorar mer än män på att mista sitt hem. Skäl som förklarar varför kvinnor förlorar mer än män på att mista sitt hem är att de ofta är mödrar som behöver ha sina barn hos sig, samt att det i samhället finns en allmän uppfattning om att det är mer avvikande från normerna och skamligare när en kvinna är hemlös än när en man är det. Ett annat problem som hemlösa kvinnor får tackla är att de även idag i viss utsträckning associeras till kvinnor som lever på gatan och prostituerar sig (Rosengren 2003, s.42).

Thörn (2004, s.130ff) redogör för argument till varför det ska finnas könssegregation bland hemlösa, alltså verksamheter, institutioner och insatser för enbart kvinnor. Ett av dessa argument är att kvinnlig hemlöshet har varit osynlig. Kvinnorna har antingen inte velat erkänna sina problem och be om hjälp eller så antas myndigheten inte förstå att kvinnorna behöver hjälp. I och med detta är inte de hemlösa kvinnorna med i hjälpsystemet. Ett annat

argument är att kvinnorna behöver leva på ställen fria från män vilket motiveras med att vissa av dem har blivit eller blir utnyttjade av män. Kvinnorna behöver även lära sig etablera positiva relationer med andra kvinnor, därför bör även personalen vara kvinnlig. Många kvinnor saknar väninnor och ser istället andra kvinnor som rivaler eller konkurrenter.

Hemlösa kvinnor upplever det som att socialtjänsten har en stor makt över deras liv. Socialtjänsten är involverad i nästan alla sammanhang som handlar om boende och kvinnorna fastnar i ett ensidigt beroende till socialtjänsten som kantas av förväntan, ovisshet och vad de upplever som ologiska och oberäknliga beslut. Det råder ganska ofta en misstro mot socialtjänsten och i många fall känner sig de hemlösa kvinnorna förnedrade eller nerverderade (Rosengren 2003, s.79, 225).

Beijer (2000, s.224) menar att en orsak till varför hemlösa kvinnor är så utelämnade till män är att kvinnorna har svårt att få adekvat hjälp från samhället; de saknar tilltro till samhället och har dåliga erfarenheter av myndigheter. En annan orsak är att männen ibland är kvinnornas enda nätverk och kvinnorna är beroende av männen för att exempelvis få tak över huvudet. Kvinnorna anses även ha svårt för att se till sina egna behov vilket kan förklaras med att många av dem har utsatts för olika typer av övergrepp under uppväxtåren.

5.2 Bilder av den hemlösa kvinnan

Hemlöshet har kopplats till att bo på härbärge, vara uteliggare, vara beroende av socialtjänsten och ha ett gravt missbruk. Men långt ifrån alla hemlösa är missbrukare (Rosengren 2003, s.35). Löfstrand (2005, s. 326) skriver om den klient-sortering som kommit att prägla hanteringen av de bostadslösa klienterna. Genom denna har flera kvinnobilder uppkommit bland annat den goda modern, den missbrukande kvinnan och den misshandlade kvinnan. Detta kan beskrivas som en könssortering. Kategorin offer är en kvinnligt kodad kategori, offerskapet är intimt sammankopplat med frånvaron av det egna ansvaret och aktivitet. Den som är verkligt värdig är i detta sammanhang en ensamstående kvinna med barn som inte har någon bostad som ett resultat av andras handlingar (till exempel kvinnomisshandel).

Missbrukande män ses av de sociala myndigheterna inte som fäder till skillnad från män utan missbruksproblematik och med bostad. Missbrukande kvinnor kan också skiljas från sina

barn, de ses då som dåliga mödrar men blir inte helt uteslutna som föräldrar. Barnen kan användas för att ”motivera” kvinnan att acceptera behandlingsvård och då kan moderskapet uppmuntras (Löfstrand 2005, s. 327). Kategorin bostadslösa manliga missbrukare framställs som gärningsmän snarare än som offer. Däremot ses den hemlösa kvinna med barn inom ramen för hemlöshetsarbetet ofta som passiva (och värdiga) offer. Insatser inriktas då helt på att ge kvinnan och barnet stöd samt hitta en lägenhet. Kvinnorna förutsätts behöva bryta kontakten med sina män samt skyddas från dem precis som från den egna självdestruktiviteten (Ibid 2005, s. 327).

Även Thörn (2004, s.140) beskriver att hemlösa kvinnor ofta betraktas som offer för männen, varpå deras behov av hjälp ses som större. Om en kvinna vräks eller hotas att bli vräkt kan hon ses som ett offer för hyresvärdarnas krav och även som ett potentiellt offer för de män som finns ute på gatan. Hon kan därför få större möjligheter till hjälp. En hemlös kvinna som sover över hos män för att få tak över huvudet betraktas ofta som utnyttjad medan hemlösa män som sover över hos kvinnor ses som den som utnyttjar kvinnan för att få ett boende. Hur man än vrider på det är det möjligt att se kvinnan som ett sexuellt offer (Thörn 2004, s.142). Dock menar Thörn (2004, s.140) att man i kontrast till att se den hemlösa kvinnan som ett hjälplöst offer kan se henne som en manipulerande lögnare som själv är ansvarig för sina handlingar.

Den föreställning som finns kring den goda och omsorgsgivande modern är enligt Löfstrand (2005, s. 327-328) djupt rotad. Kvinnor som har barn och riskerar att bli utan hem eller redan är utan som en konsekvens av kvinnomisshandel får fördelar i kommunernas bostadsfördelning. De prioriteras i bostadsanvisningsgrupper och får stöd ekonomiskt sett av socialtjänsten för att bostadslöshet skall undvikas. Kvinnor som blir utsatta för misshandel av sina män blir framställda som offer. Misshandeln blir en orsak till bostadslösheten, en orsak som kvinnan inte kan hållas ansvarig för. Däremot utformas den missbrukande kvinnan som ett aktivt handlande subjekt som väljer att missbruka och därmed väljer bort att vara mamma. För att bli den goda modern igen, uppmanas kvinnan att sluta med sitt missbruk samt avbryta relationen och all kontakt med sin man eller pojkvän (ibid). Parrelationer ses ofta som något negativt i myndigheternas ögon och på kvinnoboenden spurras ofta kvinnorna att lämna sina män. Detta leder till problem för de kvinnor som lever i relationer (Thörn 2004, s.179). Löfstrand (2005, s. 328) skriver om att det bland några av de intervjuade myndighetspersonerna (socialsekreterare) som talade om ”missbruksvärlden” och

”missbruksrelaterade” parrelationer tycker sig kunna känneteckna ett utpräglat kvinnoförtryck. Missbrukande kvinnor antas bli eller ha blivit sexuellt utnyttjade. Den missbrukande kvinnan ses som sexuellt tillgänglig, omoralisk och som en dålig mor. Den missbrukande kvinnan skildras inte som ett offer för olyckliga omständigheter eller för män som utnyttjar. Istället anses hon ha försatt sig i den situationen på egen hand.

De mödrar som är bostadslösa och missbrukare kan om de inte slutar med missbruket eller återfaller i det, få sina barn omhändertagna. En övergångsbostad eller ett kommunalt kontrakt ses då inte som en lämplig insats för kvinnan, hon erbjuds då istället missbruksvård.

Kvinnorna kan fortsätta att sätta sig emot socialtjänstens syn på femininitet, genom att fortsätta att återfalla i missbruk samt stanna kvar hos sin man eller pojkvän. Genom att göra detta förlorar de sin fördel med att kategoriseras som hemlös kvinna och offer, det vill säga förtur i det kommunala bostadsanvisningsarbetet. Tar kvinnan inte emot de erbjudanden som hon får om behandling erbjuds hon en plats på de jour- och korttidsboenden där män utgör en majoritet. De kvinnor som förblir hemlösa är de som inte rättar in sig i leden och efter de krav som hjälpsystemet erbjuder. Som ett slags *icke-kvinnor* (vår kursivering) bemöts de istället som bostadslösa missbrukare som aldrig prioriteras i arbetet för att motverka hemlöshet (Löfstrand 2005, s. 329).

5.3 Att göras till klient

Löfstrand (2005) skriver i sin avhandling om hemlösa kvinnor som en grupp som kategoriseras på bostadsmarknaden av socialtjänsten och övriga aktörer som har hand om bostadsfrågan. Själva klientiseringen skriver Löfstrand (2005, s. 177) startar när socialtjänsten får höra om ett, tidigare okänt, hushåll som hotas av vräkning eller får in en ansökan om bistånd till att betala hyresskulder. Ansökan kan antingen avvisas, avslås eller bifallas. Begreppet klientisering innefattar också den process, där för socialtjänsten redan kända hushåll, ses som tillhörande en specifik klientgrupp genom en ansökan till biståndet boende, nämligen bostadslösa klienter. Hansen Löfstrand (2007, s. 193) menar vidare att för att passa in i kommunens organisation görs många människor till klienter. Om man inte har några andra problem förutom det faktum att man saknar en bostad kan det vara svårt att få hjälp till att skaffa en bostad. Har man tillräckliga andra problem blir man klient hos socialtjänsten och kan få hjälp till en bostad men då är man inte längre godkänd som hyresgäst på den reguljära bostadsmarknaden.

5.4 Den sekundära bostadsmarknaden – en kritisk ansats

När det gäller den boendetrappa som man använder sig av i många kommuner finns det ett problem i att det skapas en flaskhals på det översta steget i och med att hyresvärdarna ställer högre krav på sina nya hyresgäster och det blir svårare att få ett förstahandskontrakt. Detta innebär i sin tur att fler hänvisas till den sekundära bostadsmarknaden (Nordfeldt 2007, s.88). Att den sekundära bostadsmarknaden växer anser Sahlin (2007, s. 44) vara ett tecken på att varken den eller den reguljära bostadsmarknaden fungerar som den ska. Den sekundära bostadsmarknaden har i vissa kommuner ökat snarare än minskat hemlösheten.

Sahlin (2000, s. 128) menar att faktumet att socialtjänsten får en roll i egenskap av både socialarbetare och hyresvärd är problematisk. På samma sätt som andra hyresvärdar drar sig socialtjänsten efter en tid för att hyra ut till hemlösa med missbruk eller psykisk sjukdom. Socialtjänsten måste hålla sig god med fastighetsägarna då det är därifrån de får sina lägenheter. Detta leder till att socialtjänsten blir mer restriktiv med vilka de hyr ut till och vräker dem som missköter sig eller inte betalar hyran, samtidigt är bostadsföretagen snåla med att låta andrahandshyresgäster få ta över kontraktet på bostäder. Genom att bostadsföretagen marknadsför ett bostadsområde som att det har "höga trösklar" avskräcker man grupper av oönskade hyresgäster och slipper därmed att senare öppet avvisa dem (Sahlin 1996, s. 144). Ytterligare en nackdel med en sekundär bostadsmarknad är att fastighetsägarna förväntar sig att kommunen ska stå för kontraktet när hyresgästerna inte har en regelbunden inkomst (Socialstyrelsen 2010c, s.30). Det finns även enligt Sahlin (2000, s.128f) de som motiverar av- eller utvisningar från den sekundära bostadsmarknaden med att vissa personer har valt sin hemlöshet och kommer aldrig klara av ett eget boende. Det leder till att en viss grupp hemlösa står utanför både den reguljära och den sekundära bostadsmarknaden och ses som inkapabla att klara ett eget boende samt ses som själva ansvariga för sin hemlöshet. För att man ska få ett specialkontrakt på den sekundära bostadsmarknaden måste bostadslösheten ses som en produkt av individuella problem. Individerna måste ha behov av något mer än enbart en bostad (Sahlin 1996, s. 170).

Samverkan mellan olika aktörer är viktigt för att kunna motverka hemlösheten. Socialtjänsten har en central roll i många av kommunernas samverkansprojekt. Det finns dock en svårighet i maktförhållandet mellan socialtjänsten och hyresvärdar vilket gör att socialtjänsten får en roll av både stödjande och kontrollerande karaktär, där den sistnämnda är väsentlig då det krävs

en kontrollerande funktion för att få förtroende från hyresvärdar och därmed få tillgång till lägenheter (Nordfeldt 2007, s.89). Socialtjänsten har fått ett ökat inflytande över klienter men minskad makt gentemot kommunala och privata hyresvärdar (Sahlin 2007, s.149).

5.5 Individens och samhällets ansvar

Knutagård (2007, s. 125f) menar att vem som har ansvar för att lösa problemen med hemlöshet anses vara delat. Det är inte ovanligt att klienten själv ges ansvaret för sin situation särskilt om denne försatt sig i situationen på grund av vårdslöshet. Klientens eget ansvar för sin hemlöshet är enligt Sahlin (1996, s. 321) tudelat: dels handlar det om ansvar för att hemlösheten har uppkommit, dels om vem som har ansvaret för att lösa situationen, dvs. ordna en bostad. Att socialtjänsten agerar både som hyresvärd och då har en kontrollerande funktion, samtidigt som de är någon typ av ”agent” för de bostadslösa, kan resultera i att ansvaret för hemlösheten förläggs till de hemlösa själva och deras problem (Sahlin 1996, s. 327).

Knutagård (2006, s. 93) hävdar att i det ansvar som socialtjänsten har för hemlöshetsproblematiken, kommer den bristande planeringen utav samhället i särskild belysning. Socialtjänstens räckvidd är begränsad i den mån att de inte har möjlighet att själv bygga bostäder. För att socialtjänsten ska kunna lösa denna uppgift vad gäller att förse hemlösa med ett boende, använder de sig av en defensiv teknologi. Denna teknologi går ut på att tjänstemännen måste hålla sig på god fot med fastighetsägarna för att på så sätt få tillgång till lediga lägenheter. På detta sätt hamstrar socialtjänsten lägenheter som man senare kan hyra ut och använda till de personer som blivit klienter. De olika boendeformer som socialtjänsten fogar över kan vara till nytta för den enskilda hyresgästen. Men de olika former av boende som finns kan även ge ett motsatt resultat, med detta menas att den karriär den hemlöse gör genom de olika boendena kan förlängas. Det som ska vara till gagn får motsatt effekt för den hemlöse och insatser kan istället skapa hemlöshet snarare än motverka den. Socialtjänstens ansvar handlar om att ge tak över huvudet och således inte att garantera en bostad (ibid).

Den forskning som bedrivits kring hemlösa kvinnor är vissa gånger motsägelsefull. Rosengren (2003) menar att hemlösa kvinnor ibland har lättare att få hjälp om de exempelvis är ensamstående mammor eller misshandlade kvinnor som lämnar sitt hem. Lofstrand (2005)

skriver på samma sätt att hemlösa kvinnor med barn som blivit av med sin bostad, som ett resultat av kvinnomisshandel, kan få fördelar i kommunernas bostadsfördelning.

Beijer (2000) anser däremot att hemlösa kvinnor har svårt att få adekvat hjälp och tvingas att leva på ”männens villkor”. Beijer (2000) menar vidare att hemlösa kvinnors enda nätverk många gånger är männen. Till skillnad mot detta hävdar Rosengren (2003) att hemlösa kvinnor döljer sin hemlöshet genom att de har ett väl utvecklat socialt nätverk. Anledningen till författarnas skilda uppfattningar kan vara att de pratar om olika grupper av hemlösa kvinnor såsom t.ex. missbrukande kvinnor.

6. Resultat och analys

I följande kapitel kommer vi att presentera våra resultat och analysera vår empiri. Vi har valt att varva tidigare forskning med de teoretiska utgångspunkterna.

6.1 Hemlösa kvinnors problematik

6.1.1 Utsatthet

”De [kvinnorna] är mer utsatta kan jag säga och det ser man ju alltså, är de blandade på då våra hem och boende. De utsätts ju för mycket, rätt mycket våld. Våldsbrott, sexuella övergrepp och annat” *P1*

Rosengren (2005) hävdar att en allmän uppfattning är att hemlösa kvinnor är mer utsatta och har andra behov än hemlösa män. Att hemlösa kvinnor är mer socialt utsatta är en gemensam uppfattning bland våra respondenter. *S4* säger att de hemlösa kvinnor hon har kommit i kontakt med lever i destruktiva relationer, blir utnyttjade och utsätts för sexuella övergrepp, psykisk och fysisk misshandel. Kvinnor blir, enligt *S1*, mer utsatta än män och de blir utnyttjade på ett annat sätt just för att de är bostadslösa.

På samma sätt talar också *S2* om hemlösa kvinnor som väldigt utnyttjade och mer destruktiva i sitt leverne:

”(...) rent allmänt är det så att kvinnor som vi ser som är hemlösa har ju mycket mer destruktivitet i sig än män motsvarande, därför att kvinnorna har oftast löst sin situation länge i livet genom att så att säga köpa tjänster ifrån olika män på olika sätt. Jag menar det kan vara att bara sköta hus och hem till någon som man egentligen inte gillar och på det sättet får man bo där” *S2*

Rosengren (2003) hävdar att hemlösa kvinnor fortfarande associeras med kvinnor som lever på gatan och prostituerar sig. *S4* är den enda av våra respondenter som uttalat att det förekommer prostitution bland de hemlösa kvinnorna. Hon säger också att de inte gärna pratar om detta och att det därför är svårt att nå dem och jobba med den problematiken.

6.1.2 Den dolda hemlösheten

Beijer (2000), Rosengren (2003) och Thörn (2004) menar att hemlösa kvinnor många gånger skapar en beroendeställning till män. Männen är ibland kvinnornas enda nätverk och de är beroende av männen för att exempelvis få tak över huvudet (Beijer, 2000). *P4* tar upp om en gravid kvinna som hon har följt, som varit beroende av sin man för att boendet stod på

honom. Både *S2* och *S4* beskriver att hemlösa kvinnor som ”hänger” ihop med män ibland kan vara svåra att nå med insatser.

”Alltså vi upplever ofta att kvinnorna kan vara svåra att nå när de hänger ihop med en man. (...) men då kommer vi inte igång med insatsen för att de är så knutna till den här mannen. Och att, ja det får dem att fastna i sin problematik på något vis” *S4*

Thörn (2004) påtalar att parrelationer ofta utav myndigheterna ses som något negativt och kvinnorna uppmuntras att lämna sina män om relationen anses vara hämmande för kvinnan. *S2* hävdar att kvinnorna ofta blir styrda av de män de har relationer till, hon poängterar dock att det visst finns sunda och bra relationer och där blir det problematiskt om de inte kan bo tillsammans, men många kvinnor har ändå accepterat det. *S3* säger att det finns kvinnor som inte kommer i kontakt med dem (socialtjänsten) på grund av att de befinner sig i en beroendesituation till män. Precis som Rosengren (2003) skriver om att hemlöshet hos kvinnor är mer dold och därför inte kommer till myndigheternas kännedom, säger också *PI* att kvinnor har dolt sin hemlöshet på ett bättre sätt innan men att de nu börjar synas mer.

Parsons menar att det i varje samhälle finns en rolluppsättning, olika individer kan ha samma roll men det finns förväntningar på hur rollen ska utföras. En roll är kopplad till ett visst beteendemönster. Specifika normer styr de beteenden som är underbyggda av det värdesystem som finns i ett samhälle (Cuff & Payne 1982). Att de hemlösa kvinnorna inte alltid kommer till de sociala myndigheternas kännedom kan bero på att de inte kan eller vill leva upp till de förväntningar och krav som samhället ställer på dem. En god samhällsmedborgare ska leva efter särskilda normer och uppnå de mål som finns i samhället. Dessa kan vara att man bidrar till samhället genom att t.ex. ha ett arbete. Hemlösa kvinnor kan ha svårt att anpassa sig efter de roller och normer som finns i samhället och väljer därför att leva utanför det ”etablerade” samhället. Det kan vara så att kvinnorna skäms för att de inte lever upp till den roll och det beteende de förväntas ha, därför drar de sig för att ta kontakt med de sociala myndigheterna. Detta kan även kopplas till Sosin (1992 i Swärd 1998) som hävdar att vissa hemlösa inte passar in i den mall som finns i samhället. Hemlösa kvinnor kan ses som en kategori som inte alltid lever upp till de krav som finns i samhället vilket i sin tur leder till att vissa hemlösa kvinnor inte får den adekvata hjälp de behöver.

Till skillnad från det som Beijer (2000) skriver om att män ofta är de hemlösa kvinnornas enda nätverk hävdar Rosengren (2003) att en av de orsaker till varför kvinnlig hemlöshet har varit mer dold är att kvinnor har bättre resurser för att hantera sin hemlöshet genom att de har ett mer utvecklat socialt nätverk. Både *P3*, *S3*, *S1* och *P4* uppfattar att kvinnor använder sig av sitt nätverk för att tillfälligt lösa sin boendesituation.

”(...) jag tror inte att kvinnor generellt sett är i den situationen lika ofta för jag tror att kvinnor på ett annat sätt, sen om det är frivilligt eller om man känner sig tvingad, men att det är någon form av nätverkslösningar i högre utsträckning” *S3*

P4 menar att kvinnorna har ett annat nätverk som innebär att de har bott hemma hos någon bekant eller liknande. *P3* säger även att kvinnor har svårt att erkänna sin hemlöshet och på så vis blir mer osynliga. Thörn (2004) menar på samma sätt att vissa hemlösa kvinnor inte har velat erkänna sina problem och be om hjälp.

6.1.3 Vem är den hemlösa kvinnan?

Löfstrand (2005) talar om tre bilder av den bostadslösa kvinnan: den goda modern, den missbrukande kvinnan och den misshandlade kvinnan. Bilden av den goda modern var något som flera av respondenterna talade om. Som *S4* uttrycker det:

”(...) de här kvinnorna får det här oket på sig också kanske för då blir det där med pekfingret, hur kan du? Du är mamma liksom” *S4*

Vidare pratar *S4* om att skammen och skulden är tyngre hos kvinnor, som har barn, än den är hos män som har barn. Samhället lägger extra ansvar på mamman trots att det också finns en pappa med i bilden. Även *S3* talar om bilden av att vara en mamma. Kvinnlighet förknippas ofta med moderskap som ska stå för en viss trygghet och ordning, på så vis blir kvinnor i en utsatt boendesituation extra stigmatiserade. Rollen som moder återföljs enligt Parsons av ett visst beteendemönster (Cuff & Payne 1982). I rollen som moder förväntas man kunna ta hand om sitt barn och ge barnet trygghet. En hemlös kvinna kan ha svårt att uppfylla dessa krav och det kan leda till att de får sina barn omhändertagna.

S3 menar att hemlösa kvinnor i allmänhet ses som mer misslyckade samhällsmedborgare om de inte klarar sin boendesituation. Rosengren (2003) säger också att det i samhället finns en

allmän uppfattning om att det är mer avvikande från normerna och att det är skamligare att vara hemlös kvinna än hemlös man. *S1* talar om att det finns en annan attityd i samhället mot hemlösa kvinnor och att det ibland ställs högre krav på dem att hantera sin situation. Kvinnor med barn blir enligt henne lite mer granskade av de sociala myndigheterna. Kvinnor med barn får enligt *S2* krav på sig från både samhället och från sina barn. *S1* menar även att kvinnor oftare är ekonomiskt svagare utifrån att de har lägre inkomst och kanske en ensam försörjningsbörda. Enligt *P4* blir man skör som ensamstående kvinna och hamnar lättare i situationer som man inte orkar med i sin vardag, på grund av detta behöver man mer hjälp och stöd.

När våra respondenter pratar om hemlösa kvinnor kommer ofta missbruk på tal. *S2* säger att när hon pratar om hemlösa kvinnor är det i första hand missbrukande kvinnor hon syftar till. Även *P2* menar på att många hemlösa i hans kommun har både missbruksproblem och psykiska problem. Han tror att man för att få bukt med missbruket måste ha någon form av ordnat förhållande, i form av en bostad, och det blir då även lättare att ta kontakt med de hemlösa. Några av de hemlösa kvinnorna *S4* har kontakt med är tunga missbrukare. Dessa kvinnor blir utsatta ute i sitt missbruk och har svårt att klara sig på egen hand. Enligt *S4* far de hemlösa männen också illa men på något sätt klarar de sig bättre. Hon säger också att hemlösa kvinnor med barn blir mer omhändertagna än en hemlös kvinna utan barn med missbruksproblem. Lövstrand (2005) hävdar att hemlösa kvinnor med barn ses som passiva och värdiga offer, samtidigt som den hemlösa missbrukande kvinnan inte skildras som ett offer utan hon anses ha försatt sig i den situationen på egen hand.

6.1.4 Boendeinsatser för hemlösa kvinnor

I två av kommunerna fanns det inte några särskilda hemlöshetsboenden och då inte heller specifika boenden för kvinnor. Detta på grund av att det inte fanns behov av detta utan kommunen löste det genom att erbjuda vandrarhem i akut läge, annars jourlägenheter eller andrahandsboende genom socialförvaltningen. Samtliga kommuner har andrahandskontrakt som klienter med bostadsproblem kan få via socialtjänsten. Dessa kontrakt kan sedan övertas efter en viss tid om klienten har skött sitt boende.

I *S4*:s kommun finns det ett boende för enbart kvinnor och det finns även blandade boenden för både män och kvinnor. Enligt *S4* har kvinnorna ett större behov av att bo utan män än vad männen har av att bo utan kvinnor. Även i *S2*:s kommun finns det ett boende för enbart

kvinnor och många av kvinnorna säger att de är väldigt glada över att inte bo tillsammans med männen. Enligt både *S2* och *S4* var det ett önskemål från de hemlösa kvinnorna att det skulle finnas ett kvinnoboende. *S4* menar att de hemlösa kvinnorna har svårt att jobba i grupp tillsammans med män:

”(...) och det kan vara svårt att läka om man ska göra det tillsammans med män, även om det inte är samma män som har gjort dem illa(...)” *S4*

Detta för tankarna till Thörn (2004) som menar att det bör finnas särskilda kvinnoboenden för hemlösa kvinnor, bland annat behöver kvinnorna leva på ställen utan män eftersom vissa av dem har blivit eller blir utnyttjade av män. *S4* ger ett exempel på en kvinna som blivit placerad på kommunens kvinnoboende, där kvinnan säger att andra kvinnor blir fiender och man umgås som hemlös kvinna nästan bara med män. Hon har blivit väldigt påverkad av de männen hon har hängt ihop med. Även Thörn (2004) hävdar att vissa hemlösa kvinnor behöver lära sig att etablera positiva relationer med andra kvinnor då dessa ofta ses som rivaler.

6.2 Boendemöjligheter

6.2.1 För få bostäder

I samtliga kommuner var uppfattningen att det är svårt att få en bostad. Något som *P1*, *P2* och *P3* tar upp är att det borde byggas fler hyresrätter. Enligt Boverket (2010) är det just bristen på hyresrätter som har ökat under det senaste året. *P3* nämner att de hyresrätter som byggs i hans kommun är dyra hyresrätter. Bostadsrätter är väldigt subventionerade av staten skattemässigt, medan hyresrätter inte har några subventioner alls.

P3 säger även att bostadsföretagen tjänar mer pengar på att bygga bostadsrätter än hyresrätter. *P4* påtalar att det har varit ett tillskott i hennes kommun på hyresrätter, detta hjälper dock inte alla grupper eftersom det finns regler kring att man ska ha fast inkomst och inga betalningsanmärkningar. *S3* säger att det är lättare för någon som har det ordnat för sig, det vill säga har ordnad ekonomi och god inkomst, att få en bostad. Enligt *P2* är det fler grupper, bland annat på seniorsidan, som efterfrågar hyresrätter:

”Och det är klart då kommer de ju längre ut på linan de hemlösa kan man säga eller bostadslösa då, som inte har den ekonomiska tryggheten heller att kunna sätta emot hyresvärdarna. Utan där är det klart att det är viktigt att kommunen går in.” *P2*

P3 menar att det är det kommunala bostadsföretaget som ska ansvara för att bygga hyresrätter och kommunen ska köpa in mark för dem att bygga på. Även andra bostadsföretag över en viss storlek borde enligt honom vara tvingade att bygga exempelvis hälften hyresrätter. Respondenternas inställning till om det skulle finnas en bostadsförmedling i kommunen skiljde sig åt. Några av dem trodde inte att det skulle lösa något att ha en bostadsförmedling. *S4* tror att i en stark sammankoppling med socialförvaltningen och andra aktörer skulle en bostadsförmedling kunna vara ett sätt att ge fler personer bostad. *P3* anser att en bostadsförmedling skulle vara bra om kommunen, i form av kommunstyrelse och kommunfullmäktige, samlade alla bostadsföretag och gjorde ett avtal med dem om att de lämnar en viss kvot till en bostadsförmedling. Dock skulle inte bostadsförmedlingen ha någon riktig makt utan då krävs en bostadsanvisningslag och att bostadsföretagen var tvingade att lämna lägenheter.

6.2.2 Socialtjänsten som hyresvärd

Sahlin (2000) är kritisk gentemot utvecklandet av en sekundär bostadsmarknad, då den snarare ökar hemlösheten än minskar den. Socialtjänsten får i och med den sekundära bostadsmarknadens framväxt en dubbel roll som både socialarbetare och hyresvärd. Detta synsätt bekräftas av en politiker:

”(...) alltså det är en orimlig utveckling det här att socialtjänsten har fått ansvar för en andrahandshyresmarknad, det är helt sjukt egentligen (...)” *P3*

Detta är enligt *P3* inte unikt för hans kommun utan det ser ut så i praktiskt taget varje större svensk kommun och tendensen är att andrahandshyresmarknaden ökar hela tiden. Den mellanroll som socialtjänsten får som både socialarbetare och hyresvärd blir omöjlig. Även *S2* har synpunkter på den sekundära bostadsmarknaden då hon anser att människor i många fall görs till klienter enbart för att de saknar en bostad. Hon menar att det är lätt för fastighetsägarna att hänvisa individen till socialtjänsten. Vidare anser *S2* att det finns en evig konflikt i att ha rollen både som socialarbetare och som hyresvärd, eftersom det är en sak att tänka och agera som hyresvärd och en annan sak att vara socialarbetare. Detta för tankarna till Parsons (Cuff & Payne 1982) teori om roller där en individ kan ha mer än en roll samtidigt och förväntas att bete sig så som rollen är tänkt. Detta i sin tur kan bli problematiskt då en socionom skall finnas till som stöd och vägledning och som hyresvärd skall socionomen avgöra om klienten är en lämplig kandidat till att bo i en lägenhet. Det blir

två roller som inte riktigt stämmer överens, socionomen kan inte uppfylla sin huvudsakliga roll som stödande då denne även ska ha en kontrollerande roll.

Att socialtjänsten får en roll som hyresvärd leder till att de i likhet med andra hyresvärdar till slut drar sig för att hyra ut till vissa grupper av ”problematiska” hemlösa, t.ex. de med missbruk. Detta eftersom socialtjänsten måste hålla sig på god fot med bostadsföretagen då det är därifrån de får sina lägenheter. Bostadsföretagen ställer höga krav på sina hyresgäster och överlåter inte alltid kontraktet även om hyresgästen sköter sig och än mindre om en hyresgäst har misskött sig (Sahlin, 2000). En person kan enligt *P2* komma med samma problematik en, två eller tre gånger, men kommer man en fjärde gång med samma problematik är inte bostadsföretagen positivt inställda. I *S2*:s kommun är bostadsföretagen än mer restriktiva och har en hyresgäst en gång misskött sig är det svårt att få ytterligare en chans.

”(…) om en person har bott hos *XX* tidigare och misskött sig, då kan inte vi bräcka upp den dörren och då kan det ibland vara svårt att hitta en lösning till just den personen.” *S2*

Enligt Sosin (1992 i Swärd 1998) ses de hemlösa med missbruksproblematik eller psykisk sjukdom som en grupp som inte klarar att ha en egen bostad. Detta medför att de slås ut från bostadsmarknaden. Det finns en svårighet i maktförhållandet mellan socialtjänsten och bostadsföretagens hyresvärdar då socialtjänsten är beroende av att få lägenheter av bostadsföretagen (Sahlin 2000). Detta bekräftas av *P3* som upplever att de (politikerna) inte kan gå lika hårt fram som de annars skulle göra när en hyresvärd missköter sig eller inte är resonabel.

6.3 Vems är ansvaret?

”(…) allting kokar hela tiden ner till det här (…) vem som har ansvar för boendefrågan.” *S3*

6.3.1 Individens ansvar

De som sympatiserar med en individuell förklaringsmodell menar att det är individuella orsaker som gör att folk blir hemlösa. De ser antingen de hemlösa som oskyldiga offer för till exempel psykisk sjukdom eller att de hemlösa har valt detta leverne själv eller den livsstil som orsakat hemlösheten (Swärd 1998). Knutagård (2007) säger att det inte är ovanligt att den hemlösa klienten själv ges ansvaret för sin hemlöshet. Även Sahlin (1996) påpekar att en

hemlös person kan ges ansvaret både för att denne är hemlös samt ansvaret för att själv lösa sin boendesituation. Respondent *P4* är väldigt tydlig med att det är individens egna aktiva ansvar att lösa sin boendesituation, samhället ska inte pacificera individen. *P4* poängterar att individen ska, i den mån det går, ta ansvar för sig själv. Hon menar också att samhället tillfälligt ska hjälpa till men inte för alltid.

”Men det är mitt ansvar att jag har tak över huvudet och det ska man inte ta ifrån folk jag tror alltså det, har jag inget ansvar för mig själv ja vad ska jag då göra?” *P4*

P1 påstår att det måste ställas krav på de hemlösa och det säger även de hemlösa själva som han har talat med:

”Ni måste ställa bättre krav säger de. Annars så händer det ingenting då kan vi leva kvar i det här livet om det är kravlöst.” *P1*

Även *P2* hävdar att man som enskild medborgare har ett ansvar att se till att man har ordnade förhållanden. Samhället kan inte gå in kravlöst till den enskilde individen för det innebär att individen kan leva ett kravlöst liv själv. *P2* menar dock att för att ställa de här kraven måste man se till individen och inte kollektivet för att hitta vettiga lösningar. *S4* poängterar också individens eget ansvar i form av att det måste finnas en vilja till förändring hos den hemlösa. Ett exempel på att visa vilja till förändring kan vara att komma på utsatt tid för ett möte och vilja medverka i utredning. Enligt Sosin (1992 i Swärd 1998) finns det hemlösa som självmant väljer att leva utanför samhällets ramar. Denna grupp av hemlösa skapar en egen slags samhällsstruktur inom vilken de hemlösa har ett eget val, till skillnad från i det övriga samhället. Individen väljer alltså själv att vara hemlös. Det finns personer, menar *S4*, som inte vill bo på kommunens härbärke, då har individen ett val och ett ansvar själv. Valet ligger i att antingen bo på gatan eller på kommunens härbärke. Den individinriktade modellen lägger mer ansvar på individen när det gäller skaffandet av bostad såväl som varför individen blev hemlös från början. Att enbart se till individens brister ger inte en enhetlig bild utav den helhetsproblematik som finns (Swärd 1998).

6.3.2 Samhällets ansvar

Enligt socialstyrelsen är det socialtjänsten som har det yttersta ansvaret för att hjälpa hemlösa personer till ett boende. Det är upp till kommunen att se till att alla samhällsmedborgare har

en bostad, men de kan inte garantera att det finns bostäder till alla utan de kan garantera tak över huvudet. *P3* anser att det är samhällets ansvar att se till att alla har en bostad, samhället är i första hand kommunen och de har lagt ansvaret på socialnämnden. I *P3*:s kommun klarar inte socialnämnden av detta själv utan kommunstyrelsen och kommunfullmäktige måste ta ett mer övergripande ansvar.

”Egentligen kan jag ju tycka att det är ett ansvar som hela kommunen borde dela på olika sätt.” *S1*

S1 talar också om att bostadslöshet inte alltid behöver bero på social problematik. Det är ett problem som vem som helst kan råka ut för och det borde finnas en beredskap i samhället för att ta hand om detta. Det måste ligga i samhällets intresse att ta hand om de som är utsatta och far illa i samhället. De flesta av respondenterna är överens om att det är socialtjänsten som ska ha det yttersta ansvaret då de kan inte se vem som i nuläget annars skulle ha hand om denna fråga. Dock tycker en del att mer ansvar borde läggas på de kommunala bostadsbolagen. *S2* poängterar att boendefrågan borde vara fastighetsbolagens ansvar och att de då enbart ska vara renodlade hyresvärdar. Fastighetsbolagen kunde då istället begära stöd från socialtjänsten. *S3* tar upp att socialtjänsten har ett ansvar att ge alla tak över huvudet men att det då bara gäller jourlägenheter och vandrarhem. Hon säger också att socialtjänsten ska bevilja bistånd, men det står inte uttalat i lagen att boende är ett bistånd. *P1* menar att hemlöshet inte bara är en kommunal angelägenhet, utan alla i samhället har ett ansvar för att problemet på sikt ska kunna lösas.

Samverkan mellan olika aktörer är viktigt för att motverka hemlöshet. I denna samverkan har socialtjänsten en central roll i många av de samverkansprojekt som finns i kommunen (Nordfeldt 2007). Samverkan är något som en del av respondenterna tar upp som en viktig poäng. Det finns en risk, menar Sosin (1992 i Swärd 1998), för att vissa hemlösa hamnar mellan olika instanser och passar inte in i någon av dessa. *P1* hade önskat att det fanns en större samordning kring de hemlösa personerna, så att de kan få det bättre. Det borde finnas en huvudman för hemlöshetsproblematiken då det idag är väldigt uppdelat på olika nämnder och samarbetet dem emellan måste förbättras. Stat, regioner och kommuner måste samarbeta för att få en helhetssyn på problemet. Även *S4* säger att samverkan är väldigt viktigt, man måste jobba med hela människan samtidigt.

Den strukturinriktade förklaringsmodellen menar att det är de strukturella faktorerna i samhället som orsakar hemlöshet. Kriser i välfärdssamhället som till exempel arbetslöshet kan kopplas till hemlöshet (Swärd 1998, s. 40). *P3* tror att hemlöshet hänger ihop med arbetsmarknaden, det är svårare att få jobb och då blir det även i förlängningen svårare att få en bostad. Detta poängterar även Sosin (1992 i Swärd 1998) som skriver att brist på arbetslivserfarenhet samt att det inte finns arbeten att tillgå kan leda till svårigheter att hitta ett boende. *S1* uttrycker att ett önskescenario hade varit att systemet i samhället hade sett annorlunda ut. Hon menar att det idag är fel att socialtjänsten har ansvaret för hemlösa men inte har makt över bostäder. Socialtjänsten borde få styra över tillgången på bostäder, antingen genom att de tilldelas ett antal bostäder som ska vara till för socialtjänsten klientel eller att samhället tvingar kommunala bolag att tillgodose behovet. Knutagård (2006) menar att socialtjänsten har begränsat inflytande i och med att de inte själva kan bygga bostäder.

Samtliga politiker var eniga om att kommunen hade möjlighet att ge alla personer i kommunen tak över huvudet, i form av vandrarhem eller härbärgen. Däremot råder det i några av kommunerna resursbrist när det gäller att erbjuda de hemlösa en mer permanent bostad. *P4* säger att om kommunen haft tillräckliga resurser skulle de inte utnyttja vandrarhem i den utsträckning som de gör. Dock menar hon att kommunen inte kan bygga lägenheter som under vissa perioder står tomma. Detta blir problematiskt i och med att det är svårt att förutse när en person blir hemlös. *P3* påpekar att kommunens ansvar i första hand handlar om att skaffa boende till hemlösa över natten. Detta för tankarna till Knutagård (2006) som menar att en bostad inte är en rättighet för alla utan den rättighet som finns lagstadgad är tak över huvudet. Även de mål som regeringen har satt upp för att motverka hemlöshet uttrycker det som att alla ska vara garanterade tak över huvudet.

Parsons (Cuff & Payne 1982) talar utifrån fyra grundvillkor som måste finnas för att ett samhälle ska fungera. Det första grundvillkoret går ut på att tillfredsställa medborgarnas fysiska behov, mat och någon form av bostad är det minsta som krävs. Samhället ska alltså bistå sina medborgare med någon form av boende. Tak över huvudet är det som kommunerna kan erbjuda hemlösa personer i ett akut skede, i förlängningen är det en egen bostad som är målet. Samhället måste anpassa sig till den fysiska omgivningen. Då det är brist på bostäder i samhället måste samhället i någon form anpassa sig efter de behov som finns, vilket leder till att man måste finna andra lösningar för de hemlösa.

7. Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen var att undersöka hur socionomer och kommunalpolitiker uppfattar boendesituationen för hemlösa, i synnerhet kvinnor. Vi kom fram till att den nuvarande boendesituationen i de undersökta kommunerna är tuff. En av de främsta orsakerna till att många står utan bostad är bristen på bostäder då främst billiga hyresrätter. Byggandet av hyresrätter är inte prioriterat i de kommuner vi har undersökt. Det som vissa av kommunerna hade planer på att bygga var i så fall bostadsrätter eller villor. Detta visar på att hemlöshet främst är ett strukturellt problem och kommunerna behöver i första hand bygga fler hyresrätter till en rimlig kostnad på den reguljära bostadsmarknaden, istället för att utöka den sekundära bostadsmarknaden. Med detta inte sagt att den sekundära bostadsmarknaden inte ska finnas men den borde ses som en temporär lösning eftersom det idag finns de som fastnar där trots att de skulle kunna ha en egen lägenhet på den reguljära bostadsmarknaden.

Det samarbete som finns mellan socialtjänsten och allmännyttiga eller privata bostadsföretag är komplext. Socialtjänsten är beroende av bostadsföretagen för att få tillgång till lägenheter men bostadsföretagen är restriktiva med vilka hyresgäster de godkänner, vilket i förlängningen gör att även socialtjänsten blir restriktiva till vilka hyresgäster de hyr ut till. I och med detta får socialtjänsten två olika roller, som både hyresvärd och socialsekreterare. Denna kombination är en svår situation för socionomen som å ena sidan ska stötta och vägleda klienten och å andra sidan bedöma huruvida klienten är en lämplig hyresgäst. Socionomerna och politikerna blir hämmade i sitt arbete med hemlöshetsfrågan då de inte kan påverka byggandet av nya lägenheter och de kan inte ställa för höga krav på de kommunala och framförallt privata bostadsföretagen eftersom de är beroende av att samarbeta med dessa.

Vad gäller ansvar utgår vissa av respondenterna från individuella förklaringar och lägger mer tyngdpunkt på att det är individens ansvar till största del, medan andra poängterar strukturella förklaringar, dvs. att samhället har det yttersta ansvaret. De flesta av respondenterna är eniga om att det har lagts för mycket ansvar på socialtjänsten, då det inte är deras huvuduppgift att förmedla bostäder. Ibland görs individer till klienter enbart på grund av sin bostadslöshet. Sen finns det de klienter med andra sociala problem, förutom bostadslösheten, som exempelvis psykisk sjukdom som behöver extra stöd i sin vardag och där ligger ansvaret på socialtjänsten.

Det är flera respondenter som poängterar att det måste finnas ett bättre samarbete nämnder emellan och mellan andra aktörer som berörs av hemlöshet som ett socialt problem. Det måste finnas ett mer övergripande ansvar från statens sida då ett för stort ansvar läggs på kommunerna som inte alltid har kapacitet nog att hantera detta problem. Ser vi till vilka möjligheter som socionomerna och politikerna anser sig ha för att hjälpa hemlösa, talade de om främst att kunna förse de hemlösa med en tillfällig boendelösning. Enligt den nuvarande lagstiftningen finns det ingen utkrävbar rätt till en bostad, den skyldighet kommunerna har är att förse alla invånare med tak över huvudet.

Hemlösa kvinnor som exempelvis har ett missbruk eller är ensamstående mödrar kan ibland ha svårare att hävda sig på bostadsmarknaden. Vissa hemlösa kvinnor sågs utav våra respondenter som mer socialt utsatta. Hemlösa kvinnors hemlöshet har varit mer dold men börjar sakta men säkert att synliggöras. Exempel på varför kvinnors hemlöshet har varit mer dold är att vissa kvinnor skapar en beroendeställning till män och blir på så vis svårare att nå av de sociala myndigheterna. Det kan även vara så att de hemlösa kvinnorna har ett bredare socialt nätverk som de utnyttjar för att hantera sin bostadssituation. Vår analys visar att hemlösa kvinnor i vissa fall kan ses som mer avvikande från de sociala normerna i samhället än hemlösa män särskilt om de är mödrar. Samtidigt kan en ensamstående mor få lättare tillgång till samhällets resurser än motsvarande en kvinna utan barn med andra sociala problem som exempelvis missbruk. Den bild av den goda modern som samhället har målat upp blir problematisk för vissa av de hemlösa kvinnorna då rollen som en god moder kan vara svår att uppfylla om man saknar en bostad.

I de kommuner vi har undersökt kan vi dra en slutsats om att det i de mellanstora kommunerna finns ett behov av att ha särskilda boende för hemlösa kvinnor, på grund av den problematik som vissa hemlösa kvinnor blir utsatta för, till exempel fysisk misshandel på de blandade boendena. I de mindre kommunerna finns inte samma behov vilket kan bero på att antalet hemlösa inte är lika stort där och man använder sig av mer tillfälliga lösningar i de mindre kommunerna.

Något som vi har funderat över en hel del under skrivprocessen är huruvida det är en fördel eller rentav en nackdel att ha könssegregerade boenden för hemlösa kvinnor. Det som kan vara en fördel är att kvinnorna har behov av att vara ifred från män eftersom de har blivit utnyttjade eller att de män som de umgås med har ett stort inflytande över kvinnorna på ett negativt sätt. Forskning visar att vissa hemlösa kvinnor har svårt att dela med sig av sin

problematik, under gruppterapi till exempel, när det finns hemlösa män närvarande även om det inte är så att just de männen har gjort dem illa. Vissa hemlösa kvinnor har också svårt att etablera vänskapsrelationer med andra kvinnor. Som hemlös kvinna ser man andra kvinnor som fiender och behöver då lära sig att umgås med andra kvinnor.

Det som kan ses som en nackdel med könssegregerat boende är att de hemlösa kvinnorna blir mer stigmatiserade av samhället och blir mer utpekade som dåliga i rollen som till exempel moder. På samma sätt som hemlösa kvinnor behöver etablera sunda relationer med kvinnor, behöver de också göra detta med män. Det kan även vara en nackdel att betrakta hemlösa kvinnor som mer utsatta än hemlösa män då detta kan leda till att de blir mer stämplade och ses som svagare än männen.

Det är anmärkningsvärt att hemlöshet fortfarande är ett så omfattande problem i Sverige, detta tyder på att det är något som inte fungerar på det strukturella planet och det är uppenbart att vissa kommuner inte har möjligheter att lösa problemet med hemlöshet på egen hand. Det krävs ett bättre samarbete mellan de olika instanser i samhället som är berörda av detta problem. Staten borde ta ett större ansvar vad gäller byggande av bostäder och ge kommunerna bättre resurser till att bygga fler bostäder.

Referenslista

- Aspers, P. (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber
- Beijer, U. (2000) ”På männens villkor – om hemlösa kvinnor i Stockholm” I Weddig Runquist & Hans Swärd (red) *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Blid, M. (2008) *Ett folkhem för alla?: kommunala insatser mot hemlöshet*. Sundsvall: Department of Social Work, Mid Sweden University
- Blom, B. & Morén, S. & Nygren, L. (2006). *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur och Kultur
- Boverket (2010a) ”Allmännyttan” (elektronisk) *Boverkets hemsida*. <http://www.boverket.se/Boende/Kommunernas-bostadsforsorjning/Allmannyttan/> och <http://www.boverket.se/Boende/Kommunernas-bostadsforsorjning/Allmannyttan/Definition-och-skalig-utdelning/> (2010-12-06)
- Boverket (2010b) ”Bostadsmarknadsenkäten 2006-07” (elektronisk) *Boverkets hemsida*. <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Webbokhandel/Publikationer/2006/Bostadsmarknaden-ar-2006-2007/> (2010-12-07)
- Boverket (2010c) ”Brist på vad?” (elektronisk) *Boverkets hemsida*. <http://www.boverket.se/Boende/Analys-av-bostadsmarknaden/Bostadsmarknadsenkaten/Riket-laget-pa-bostadsmarknaden/Upplattelseformer/> (2010-12-17)
- Codex (2010) ”Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning” (elektronisk) *Codex - regler och riktlinjer för forskning* <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2010-11-09)
- Cuff E.C. & Payne G.C.F. (1982) *Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Göteborg: Bokförlaget Korpen
- Ericson, B & Johansson, B-M. (1994) *Bostadsbyggandet i idé och praktik. Om kunskaper och föreställningar inom byggsektorn*. Lund: Lund University Press
- Hansen Lofstrand, C. (2007) ”Träning i boende som åtgärd mot hemlöshet” I Hansen Lofstrand, C. & Nordfeldt, M. (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups

- Inghe, G. & Inghe, M.-B. (1970) *Den ofärdiga välfärden*. Stockholm: Tidens förlag
- Knutagård, M. (2006) "Hemlöshet". I Verner Denvall & Bo Vinnerljung (red.): *Nytta & Fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*. Stockholm, Natur och Kultur
- Knutagård, M. (2007) "Att bedöma, förklara och åtgärda hemlöshet" I Hansen Lövstrand, Cecilia & Nordfeldt, Marie (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups
- Knutagård, M. (2009) *Skälens fångar. Hemlösarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Lund: Égalité
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lövstrand, C. (2005) *Hemlöshetens politik. Lokal policy och praktik*. Lund: Égalité
- May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- NE (2010) (elektronisk) Nationalencyklopedins hemsida <http://www.ne.se/obesutten> (2010-11-27)
- Nordfeldt, M. (2007) "Bostadslöshetsarbete i fyra kommuner" I Hansen Lövstrand, C. & Nordfeldt, M. (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups
- Rosengren, A. (2003). *Mellan ilska och hopp. Om hemlöshet, droger och kvinnor*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Rosengren, A. (2005) "Plats för hemlösa" I Friberg, T. & Listerborn, C. & Andersson, B. & Scholten, C. (red.) *Speglingar av rum. Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion
- Sahlin, I. (1992) "Hemlöshet – reflexioner kring ett begrepp" I Järvinen, M. & Tigerstedt, C. (red.) *Hemlöshet i Norden*. Finland: Hakapaino Oy. NAD-publikation 22
- Sahlin, I. (1996) På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt. Lund: Arkiv förlag
- Sahlin, I. (2000) "Den sekundära bostadsmarknaden och dess betydelse för 1990-talets hemlöshet" I Weddig Runquist & Hans Swärd (red) *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Sahlin, I. (2007) "Den sekundära bostadsmarknaden" I Hansen Lövstrand, C. & Nordfeldt, M. (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups
- Sahlin, I. (2007) "Den lokala hemlöshetspolitikens betydelse" I Hansen Lövstrand, C. & Nordfeldt, M. (red.) *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups

- Socialtjänstlagen (SoL 2001:95)
- Socialstyrelsen (2006) *Social rapport*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2010a) (elektronisk) *Socialstyrelsens hemsida*.
<http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet> (2010-12-17) och
<http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/vrakningar/kommunensansvar> (2010-10-26)
- Socialstyrelsen (2010b) (elektronisk) ”Hemlöshet i Sverige 2005. Omfattning och karaktär” *Socialstyrelsens hemsida*.
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2006/2006-131-16> (2010-12-20)
- Socialstyrelsen (2010c) (elektronisk) ”Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar. Genomförande av regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007-2009. Slutrapport 2010” *Socialstyrelsens hemsida*.
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-6-33> (2010-11-25)
- Socialstyrelsen (2010d) (elektronisk) ”En fast punkt. Vägledning om boendelösningar för hemlösa personer” *Socialstyrelsens hemsida*.
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-1-20/sidor/default.aspx> (2010-11-25)
- SOU 2001:95. *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Slutbetänkande av Kommittén för hemlösa. Stockholm: Socialdepartementet
- SOU 2005:88 *Vräkning och hemlöshet – drabbar också barn*. Slutbetänkande av Utredningen om vräkning. Stockholm: Socialdepartementet
- Ström-Billing, I. (1991) *Ungkarlshotell. Föreningen Söderhem, enskild filantropi och allmän socialvård 1900-1986*. Uppsala: Almqvist & Wiksell
- Sydsvenskan (2010) *Bostadsbrist bakom ökande hemlöshet*. Del C, sid 2
- Swärd, H. (1998) *Hemlöshet. Fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur
- Swärd, H. & Runquist, W. (2000) ”Inledning” I Weddig Runquist & Hans Swärd (red) *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Swärd, H. (2008) *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur
- Swärd, H. (2010) ”Rösterna om de hemlösa tystnar aldrig” *Socionomen* 2010, 6, 37-39
- Thörn, C. (2004) *Kvinnans plats(er): bilder av hemlöshet*. Stockholm: Égalité

- Thörn, K. (1995) "Föreningen för Vålgörenhetens Ordnade och bostadsfrågan" I Marja Taussi Sjöberg & Tinne Vammen (red) *På tröskeln till välfärden*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Wiktorin, M. (1980) *Bostad åt alla? Om svaga grupper på bostadsmarknaden*. Stockholm: GOTAB

Bilaga 1 Introduktionsbrev

Hej!

Vi är två studenter som studerar på sjätte terminen på socialhögskolan i Lund. Vi ska nu skriva vår kandidatuppsats med ämnet hemlöshet i synnerhet hemlösa kvinnor. Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare och politiker uppfattar boendesituationen för hemlösa kvinnor samt hur socialsekreterare och politiker ser på sina egna möjligheter att påverka denna. Vi har tänkt intervjua en socialsekreterare och en politiker från fyra olika kommuner. Vi undrar därför om ni har möjlighet att ställa upp på en intervju förslagsvis under veckorna 46-47.

Intervjuerna kommer spelas in på band för att sedan transkriberas av oss, vilket betyder att det endast är vi och vår handledare som kommer ha tillgång till intervjuerna. Ni kommer få möjlighet att titta på den utskrivna intervjun. Vi har för avsikt att förstöra materialet efter att uppsatsen är klar. Vi kommer i vår uppsats avidentifiera alla intervjupersoner samt kommuner. Ert deltagande är självklart frivilligt och ni har möjlighet att avsluta er medverkan när som helst.

Vi vore tacksamma om ni hör av er så snart som möjligt till oss. Meddela då gärna tid och datum som passar er.

Om ni har några frågor är ni välkomna att kontakta någon av oss.

Vi ser fram emot att höra från er!

Med vänliga hälsningar

Karin Berg

E-post: xxx@student.lu.se

Mobilnr: 07xx-xxxxxx

Malin Karlsson

E-post: xxx@student.lu.se

Mobilnr: 07xx-xxxxxx

Handledare: Dolf Tops

E-post: xxx@soch.lu.se

Tel: 046-xxx xx xx

Bilaga 2 Introduktionsbrev

Hej!

Vi vill återigen tacka för att ni vill ställa upp på en intervju. Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare och politiker uppfattar boendesituationen för hemlösa kvinnor samt hur socialsekreterarna och politikerna ser på sina egna möjligheter att påverka denna.

Vi har tänkt intervjua en socialsekreterare och en politiker från fyra olika kommuner. Intervjuerna kommer spelas in på band för att sedan transkriberas av oss, vilket betyder att det endast är vi och vår handledare som kommer ha tillgång till intervjuerna. Ni kommer få möjlighet att titta på den utskrivna intervjun. Vi har för avsikt att förstöra materialet efter att uppsatsen är klar. Vi kommer i vår uppsats avidentifiera alla intervjupersoner samt kommuner. Ert deltagande är självklart frivilligt och ni har möjlighet att avsluta er medverkan när som helst.

Om ni har några frågor är ni välkomna att kontakta någon av oss.

Vi ser fram emot att träffa er!

Med vänliga hälsningar

Karin Berg

E-post: xxx@student.lu.se

Mobilnr: 07xx-xxxxxxx

Malin Karlsson

E-post: xxx@student.lu.se

Mobilnr: 07xx-xxxxxxx

Handledare: Dolf Tops

E-post: xxx@soch.lu.se

Tel: 046-xxx xx xx

Bilaga 3 Intervjuguide socionomer

Introducerande frågor

- Hur länge har du arbetat som socionom? (Hur länge har du arbetat på just denna arbetsplats?)
- Vilka är dina arbetsuppgifter?
- Vilka klienter arbetar du med? (ålder, etnicitet, kön)
- Hur ser din erfarenhet ut av arbete med hemlöshet som ett socialt problem?

Hemlöshet i allmänhet

- Hur skulle du definiera hemlöshet?
- Upplever du att det finns mycket hemlösa i kommunen?
- Använder ni er av någon särskild modell i arbetet med hemlösa? På vilket sätt och hur bra fungerar den?
- Vilka boendemöjligheter finns det för hemlösa i er kommun? Finns det särskilda boenden för hemlösa kvinnor?

Hemlösa kvinnor

- Hur uppfattar du hemlösa kvinnors problematik?
- Upplever du att hemlösa kvinnor har särskilda boendekriterier?
- Anser du att hemlösa kvinnor är mer socialt utsatta?
- Enligt socialstyrelsens senaste mätning har antalet hemlösa kvinnor ökat. Vad tror du kan vara orsaken till denna ökning?

Bostadsmarknaden

- Vilka möjligheter finns det för hemlösa att få en bostad om man ser till den rådande bostadsmarknaden i kommunen?
- Vilka brister kan du se i den bostadsmarknad som finns idag?
- Skulle en bostadsförmedling kunna underlätta för hemlösa personer att få en bostad?

Eget ansvar

- Vad tycker du behöver göras för att motverka hemlöshet?
- Vilket ansvar anser du att socialtjänsten har för att hjälpa hemlösa personer till ett boende?

- Anser du det vara rimligt att socialtjänsten, enligt socialstyrelsen, har det yttersta ansvaret för personer som saknar bostad?
- Vilket ansvar anser du att politikerna i socialnämnden har för att hjälpa hemlösa personer till ett boende? Är det en prioriterad fråga?

Bilaga 4 Intervjuguide politiker

Introducerande frågor

- Hur länge har du arbetat inom politiken? (Hur länge har du arbetat i socialnämnden?)
- Vad innebär din roll i nämnden?
- Hur ser din erfarenhet ut av hemlöshet som ett socialt problem?

Hemlöshet

- Hur skulle du definiera hemlöshet?
- Finns det mycket hemlösa i kommunen?
- Upplever du att hemlösa kvinnor är mer socialt utsatta?
- Enligt socialstyrelsens senaste mätning har antalet hemlösa kvinnor ökat. Vad tror du kan vara en bidragande faktor till denna ökning?

Bostadsmarknaden

- Vilka möjligheter finns det för hemlösa att få en bostad om man ser till den rådande bostadsmarknaden i kommunen?
- Vilka brister kan du se i den bostadsmarknad som finns idag?
- Har kommunen tillräckliga resurser för att ge alla personer tak över huvudet?
- Ser du en lösning i att bygga fler bostäder då främst hyresrätter? Vem ska bygga dem?
- Skulle en bostadsförmedling kunna underlätta för hemlösa personer att få en bostad?

Eget ansvar

- Vad görs det i kommunen för att motverka hemlöshet?
- Vad tycker du behöver göras för att motverka hemlöshet?
- Vems ansvar anser du det vara att se till att alla har en bostad?
- Vilket ansvar anser du att ni som socialnämnd har för att hjälpa hemlösa personer till ett boende? Är det en prioriterad fråga hos er?
- Vilket ansvar anser du att socialtjänsten har för att hjälpa hemlösa personer till ett boende?
- Enligt socialstyrelsen har socialtjänsten det yttersta ansvaret för personer som saknar bostad. Anser du att detta är ett rimligt resonemang?